

Вищий навчальний заклад «Український католицький університет»

Факультет суспільних наук

назва факультету

Кафедра теорії права та прав людини

(повна назва кафедри)

Пояснювальна записка

до дипломного проекту (магістерської роботи)

магістр

(освітній ступінь)

на тему: **«Правовий статус товариства з обмеженою
відповідальністю»**

Виконала:

студентка II курсу, групи СПЛ17/М
спеціальності

081 «Право»

(шифр і назва спеціальності)

Теглівець Т. Р.

(прізвище та ініціали)

Керівник Коцовська О. Л.

(прізвище та ініціали)

Рецензент Гринчук А.

(прізвище та ініціали)

Львів – 2018 року

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО ТОВАРИСТВА З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ.....	7
1.1 Господарські товариства як один із видів юридичної особи.....	7
1.2 Поняття та ознаки товариства з обмеженою відповідальністю, його відмінність від інших організаційно-правових форм господарських товариств..	14
1.3 Правосуб'єктність товариства з обмеженою відповідальністю.....	22
РОЗДІЛ II. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ТОВАРИСТВА З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ.....	34
2.1 Статутний капітал товариства з обмеженою відповідальністю.....	34
2.2 Правовий статус учасників товариства з обмеженою відповідальністю.....	46
2.3 Засади врегулювання відносин між учасниками товариства з обмеженою відповідальністю.....	49
РОЗДІЛ III.ЗАСАДИ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ У ТОВАРИСТВІ З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ.....	60
3.1 Загальні збори учасників товариства з обмеженою відповідальністю.....	60
3.2 Наглядова рада та виконавчий орган товариства з обмеженою відповідальністю.....	69
3.3 Посадові особи товариства з обмеженою відповідальністю.....	77
ВИСНОВКИ.....	86
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	91
ДОДАТКИ.....	101

ВСТУП

Актуальність теми дослідження.

На сьогодні в Україні складно знайти галузь права, яка б останнім часом не зазнавала певних реформ. Не стало винятком і корпоративне право. Протягом тривалого часу, ця галузь в Україні регулювалася нормами, прийнятими ще у 90-х роках. Однак, з плином часу, потреби ринку суттєво змінилися і чинні на той час норми корпоративного права стали застарілими. Представники бізнесу неодноразово заявляли, що однією з основних перепон для його розвитку, є недосконалість корпоративного законодавства.

Таким чином, українським законодавцем було прийнято деякі нові нормативно-правові акти, а також затверджено ряд змін до вже існуючих, що докорінно змінило систему і зміст корпоративного права України. Основною метою таких змін стало забезпечення розвитку бізнесу, а зокрема, покращення інвестиційного клімату в Україні.

Серед основних напрямів реформування українського корпоративного законодавства можна відзначити спрощення ведення господарськими товариствами своєї діяльності, вдосконалення корпоративного управління та імплементацію певних правових інститутів, властивих праву країн-членів Європейського Союзу та ін. Особливої уваги заслуговує реформування правового регулювання інституту товариств з обмеженою відповідальністю. Так, вперше в Україні було прийнято спеціальний закон, присвячений регулюванню виключно цієї організаційно-правової форми, а саме, Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю».

Грунтовного дослідження, в якому б вітчизняними науковцями аналізувався правовий статус товариств з обмеженою відповідальністю у світлі нового Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» поки що не існує.

Однак, загальні риси, притаманні товариствам з обмеженою відповідальністю, як господарським товариствам виступали об'єктом

досліджень таких науковців, як В.В. Кочин, В.В. Луць, І.В. Спасибо-Фатеева, С.Д. Могилевський, Н.В. Філик, В.І. Борисова, В.А. Васильєва, О.Р. Кібенко.

Грунтуючись на викладеному, інститут товариств з обмеженою відповідальністю з позицій нового закону потребує додаткового дослідження та узагальнення, що зумовило вибір теми дослідження для цієї магістерської роботи і свідчить про її актуальність та науково-практичне значення.

Мета і завдання дослідження. Метою магістерської роботи є дослідження питань, пов'язаних із порядком створення та діяльності такої організаційно-правової форми юридичних осіб, як товариство з обмеженою відповідальністю з позицій Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю».

Визначена мета передбачає постановку та вирішення наступних завдань:

- 1) узагальнити положення про правовий статус товариства з обмеженою відповідальністю як однієї із форм господарських товариств;
- 2) сформулювати поняття та ознаки товариства з обмеженою відповідальністю;
- 3) визначити поняття та правовий статус учасників товариств з обмеженою відповідальністю та основні засади врегулювання відносин між ними;
- 4) узагальнити положення, що стосуються статутного капіталу товариств з обмеженою відповідальністю;
- 5) проаналізувати засади корпоративного управління у товаристві з обмеженою відповідальністю; дослідити правовий статус його органів управління.

Об'єкт дослідження — сукупність суспільних відносин, які виникають у зв'язку із створенням та діяльністю товариств з обмеженою відповідальністю.

Предметом дослідження є система нормативно-правових актів України, що регулюють правовий статус товариства з обмеженою відповідальністю, практика їх застосування, наукові праці, що стосуються теми дослідження, статистичні та інші фактичні дані.

Методи дослідження в магістерській роботі обрані на основі поставлених мети і завдань роботи, а також із врахуванням об'єкта та предмета дослідження. В основу дослідження покладено такі загальнонаукові методи, як *спостереження* (застосовувався для аналізу положень чинного законодавства та змін до нього, національної судової практики, наукової літератури);

порівняння (використаний для зіставлення норм Закону України «Про господарські товариства», Цивільного кодексу України, які втратили чинність у частині регулювання діяльності товариств з обмеженою відповідальністю та нового Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю»);

узагальнення (для формування висновків до кожного підрозділу та розділів);

історичний (у ході дослідження хронології реформування корпоративного законодавства України);

системно-логічний (для формулювання визначень відповідних понять);

індукція (використовувалася для аналізу окремих положень та їх об'єднання в певні групи на основі спільних критеріїв).

Крім того, в дослідженні використовувався *догматичний метод* як конкретно-науковий метод наукового пізнання для визначення окремих правових понять (таких як товариство з обмеженою відповідальністю), викладення концептуальних положень, *системний метод* — для визначення місця і ролі товариства з обмеженою відповідальністю у господарській діяльності, структурно-функціональний, який є провідним у класифікації явищ, *формально-юридичний* — основний для тлумачення змісту норм права тощо.

Джерела. Магістерська робота заснована на науково-теоретичній та нормативній базах дослідження. Науково-теоретичну базу роботи складають праці провідних дослідників, посібники та інші джерела у сфері господарського та корпоративного права. Нормативною базою дослідження є: національне законодавство України, зокрема Закон України «Про товариства з обмеженою та

додатковою відповідальністю», Господарський кодекс України, Цивільний кодекс України та ін.

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, дев'яти підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Основний текст роботи становить 89 сторінок, список використаних джерел (73 назви) викладений на 10 сторінках. Література і законодавство використані станом на 1 грудня 2018 року.

РОЗДІЛ І

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО ТОВАРИСТВА З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ

1.1. Господарське товариство як один із видів юридичної особи

Господарські товариства є найбільш поширеним та універсальним видом юридичної особи, що використовується при здійсненні підприємницької діяльності. Насамперед, це зумовлено тим, що вони створюються з метою отримання прибутку, який в майбутньому розподіляється між учасниками товариства. Це дозволяє об'єднувати на партнерських засадах капітал та особисту участь учасників, а також, у більшості випадків, суттєво зменшити ризик при здійсненні підприємницької діяльності, обмежуючи майнову відповідальність учасників¹. Можна сказати, що метою їх створення, серед іншого, є розв'язання проблеми нестачі грошових коштів та зменшення ризику втрати особистого майна².

Ч. 1 ст. 113 Цивільного кодексу України (надалі — «ЦКУ») містить таке визначення поняття господарського товариства: *це юридична особа, статутний (складений) капітал якої поділений на частки між учасниками*³. Це визначення дублюється і у ч. 1 ст. 1 Закону України «Про господарські товариства».

Господарськими товариствами визнаються підприємства, установи, організації, створені на засадах угоди між юридичними особами та/або громадянами шляхом об'єднання їх майна, з метою підприємницької діяльності для одержання прибутку (ч. 2 ст. 1 Закону України «Про господарські товариства»)⁴. Формулювання визначення поняття господарського товариства в законодавстві досить вузьке, проте містить його головні ознаки.

---

¹ Мазур О. *Цивільне право України: Навч. пос.*, 2005. с. 57

² Федоренко В. *Основи менеджменту*, 2007 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://pidruchniki.com/1917072850978/menedzhment/gospodarski_tovaristva_harakteristika_osoblivosti_mehanizmu_upravlinnya (01.12.2018)

³ Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» від 6 лютого 2018 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19> (11.12.18)

⁴ Закон України «Про господарські товариства» від 19 вересня 1991 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12> (11.12.18)

Господарські товариства є юридичними особами, яких прийнято поділяти на різні групи, залежно від особливостей їх правового становища. Наприклад, залежно від порядку створення юридичні особи поділяються на юридичних осіб приватного та публічного права (ч. 2 ст. 81 ЦКУ)⁵. Юридичні особи приватного права створюються за ініціативою приватних осіб на договірних засадах, у той час як юридичні особи публічного права створюються на підставі установчих документів уповноважених органів, для виконання спеціальних функцій держави⁶. Господарські товариства належать до юридичних осіб приватного права.

Відповідно до ст. 83 ЦКУ, юридичні особи приватного права можуть створюватися у формі товариств, установ та в інших формах, встановлених законом⁷.

Товариства відповідно до мети їх діяльності поділяють на підприємницькі та непідприємницькі. Як уже зазначалося, основною метою створення господарського товариства є отримання прибутку його учасниками. Непідприємницькі товариства не мають за основну мету одержання прибутку для його наступного розподілу між учасниками і безпосередньо спрямовують свою діяльність на задоволення, головним чином, особистих немайнових потреб учасників (наприклад, духовних, спортивних чи політичних)⁸.

Із самої назви «непідприємницькі товариства» вбачається відсутність комерційної спрямованості їхньої діяльності⁹. Однак, на рівні ЦКУ закріплена можливість непідприємницьких товариств здійснювати підприємницьку діяльність та отримувати прибуток, але лише за умови, якщо ця діяльність

---

⁵ Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (11.12.18)

⁶ Мазур О. *Цивільне право України*. Центр навчальної літератури, 2006. с. 55-56

⁷ Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (11.12.18)

⁸ Борисова В., Спасибо-Фатєєва І., Яроцький В. (за заг. ред.) *Цивільне право України: т. 1*. 2007. с. 115 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.big-lib.com/book/44_Civilne_pravo_Ukraini_t1 (15.12.18)

⁹ Спасибо-Фатєєва І. (за ред.). *Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар (пояснення, тлумачення, рекомендації з використанням позицій вищих судових інстанцій, Міністерства юстиції, науковців, фахівців)*. Т.3. *Юридична особа*. Страйд, 2009. с. 328

відповідає меті для якої вони були створені, та сприяє її досягненню (ст. 86 ЦКУ)¹⁰.

Звідси випливає, що отримання прибутку само по собі не може бути метою непідприємницького товариства, проте її досягнення не виключає таку діяльність, яка приносить прибуток. Ці категорії не виключають одна одну, а перебувають у суміжних площинах. У такому випадку, належність/об'єктивність визначення «підприємницькі» та «непідприємницькі» товариства варто піддати сумніву, оскільки всі товариства, на моє переконання, є підприємницькими.

Таким чином, *господарські товариства є юридичними особами приватного права, створеними у формі «товариства» з метою отримання прибутку.*

Притаманні господарським товариствам ознаки можна розділити на дві групи:

- 1) загальні, тобто, властиві господарському товариству як юридичній особі;
- 2) спеціальні — такі, що належать лише господарським товариствам.

До загальних ознак господарських товариств належать:

1. *Незалежність* існування господарського товариства від складу його учасників: товариство розглядається як особливе утворення, що веде самостійне життя, і це життя, за загальним правилом, є безстроковим.

2. Товариство володіє *самостійною волею*, яка не обов'язково співпадає з волею окремих осіб, що входять до його складу.

3. Здатність товариства *вчиняти від свого імені юридичні дії*, що не заборонені законом, у тому числі можливість виступати стороною в юрисдикційних (зокрема, судових) органах від свого імені.

4. *Самостійність відповідальності* товариства за своїми зобов'язаннями.

---

¹⁰ *Цивільний кодекс України* від 16 січня 2003 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (11.12.18)

5. Наявність у товариства *свого майна*, яке є відокремленим від майна його учасників, та не залежить від їх долі.

Кожна із ознак є основою та водночас продовженням попередньої ознаки¹¹.

Натомість, В. Кочин вважає, що сутність поняття юридичної особи, що включає і господарські товариства, виражається у юридично значимих ознаках, які є імперативними вимогами до організації. До таких відносить наступні:

- 1) організаційну єдність;
- 2) публічність виникнення і припинення;
- 3) загальну (універсальну) правоздатність;
- 4) майнову відокремленість;
- 5) самостійну відповідальність;
- 6) виступ у цивільному обороті від свого імені¹².

До спеціальних ознак господарських товариств належать:

1. *Підприємницький характер діяльності* (ст. 84 ЦКУ). Товариство створюється з метою одержання прибутку та наступного його розподілу між учасниками¹³.

2. *Подільність майна товариства на частки/акції між учасниками* (ч. 1 ст. 113 ЦКУ).

3. *Утворення шляхом об'єднання майна засновників* (ст. 1 Закону України «Про господарські товариства»).

4. *Участь учасників товариства у підприємницькій діяльності* (ст. 1 Закону України «Про господарські товариства»).

5. *Учасниками можуть бути фізичні та/або юридичні особи* (ч. 1 ст. 114 ЦКУ).

---

¹¹ Радченко Л. *Юридична особа у приватному праві: поняття та ознаки* // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2010. № 82. с. 99-100

¹² Кочин В. *Правова сутність юридичної особи* // Юридична Україна. 2013. № 5. с. 44

¹³ *Цивільний кодекс України* від 16 січня 2003 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (11.12.18)

6. *Господарське товариство може бути створене однією особою, яка стає його єдиним учасником.* Однак, це положення не поширюється на повні та командитні товариства (ч. 2 ст. 114 ЦКУ)¹⁴.

7. *Спеціальне нормативно-правове регулювання.* Порядок створення та порядок діяльності окремих видів господарських товариств регулюється окремими законами (ч. 1 ст. 79 ЦКУ), зокрема законами України «Про господарські товариства», «Про акціонерні товариства», «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю».

Згідно з ч. 1 ст. 80 Господарського кодексу України (надалі – «ГПК»), ч. 2 ст. 113 ЦКУ та ч. 2 ст. 1 Закону України «Про господарські товариства», господарські товариства за організаційно-правовими формами поділяються на:

- акціонерні товариства;
- товариства з обмеженою відповідальністю (надалі – «ТОВ»);
- товариства з додатковою відповідальністю (надалі – «ТДВ»);
- повні товариства;
- командитні товариства.

Традиційно, в науці корпоративного права господарські товариства поділяють на об'єднання осіб (персональні товариства) та об'єднання капіталів. Хоча ця класифікація, як і будь-яка інша, певною мірою є умовною.

Таке розмежування здійснюється за ознакою домінування у відповідних товариствах персональних чи майнових елементів. Так, до *об'єднання осіб* відносять повне товариство (класичне персональне господарське товариство) та командитне товариство (перехідна форма від об'єднання осіб до об'єднань капіталів, однак, з домінуванням персональних елементів), а також виробничі кооперативи, які посідають особливе місце серед персональних об'єднань. Натомість, до *об'єднань капіталів* належать акціонерне товариство (класичне об'єднання капіталів), досліджуване нами ТОВ (поєднує у собі риси акціонерного та повного товариств, проте з домінуванням майнових елементів)

---

¹⁴ *Цивільний кодекс України* від 16 січня 2003 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (11.12.18)

та ТДВ (фактично, різновид ТОВ, учасники якого несуть обмежену субсидіарну відповідальність за зобов'язаннями товариства). Основною відмінністю об'єднань осіб від об'єднань капіталів є обов'язковість не лише майнової, а й персональної участі в товаристві для усіх або частини його учасників¹⁵.

Крім цього, господарські товариства можна класифікувати і за іншими критеріями. Так, відповідно до їх суб'єктного складу, господарські товариства можна поділити на: засновані на українському капіталі; спільні; з інземною інвестицією; іноземні. За структурою, господарські товариства можна умовно поділити на: самостійні; холдингові; дочірні; залежні; асоційовані.

Слід зазначити, що останнім часом законодавство України у сфері корпоративного права було значно реформоване. Протягом тривалого часу чинними були норми, прийняті ще у 90-х роках ХХ століття, які не задовольняли потреб ринку. Представники бізнесу неодноразово заявляли, що однією з основних перепон для його розвитку є недосконалість корпоративного законодавства¹⁶. Метою було зробити більш привабливим інвестиційний клімат в Україні, шляхом спрощення ведення господарськими товариствами своєї діяльності, вдосконалення корпоративного управління та імплементацію певних правових інститутів, властивих юрисдикціям, у яких галузь корпоративного права є добре розвиненою.

Все почалося з довгоочікуваного прийняття Закону України «Про акціонерні товариства» 17 листопада 2008 року, який став основою для кардинального реформування системи правового регулювання діяльності акціонерних товариств. Закон надав можливість вирішувати нагальні корпоративні проблеми на підставі прямого профільного закону та спрямував зусилля на мінімізацію виникнення корпоративних конфліктів¹⁷.

---

¹⁵ Вінник О. *Господарське право: навчальний посібник*. Правова єдність, 2009. с. 147 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://pidruchniki.com/13560615/pravo/klasifikatsiya_gospodarskih_tovaristv (02.12.2018)

¹⁶ Орлик М. *Корпоративна реформа в Україні: місія здійсненна?* від 18 серпня 2017 р. // Юридична Газета online, [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://yur-gazeta.com/publications/practice/korporativne-pravo-ma/korporativna-reforma-v-ukrayini--misiya-zdiysnenna.html> (12.12.2018)

¹⁷ Аналіз змін до Закону України «Про акціонерні товариства» щодо вдосконалення механізму діяльності акціонерних товариств. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ipfm.org.ua/doc/Sahnatskaya.doc> (13.12.2018)

У зв'язку з прийняттям 23 березня 2017 року Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення рівня корпоративного управління в акціонерних товариствах», було впроваджено механізми «squeeze out» та «sell out», які у практиці іноземних держав, зокрема, країн-членів ЄС ефективно функціонують уже не один рік. Ця новела покликана бути дієвим інструментом у забезпеченні прав мажоритарних та міноритарних власників акцій, дозволяє мінімізувати значні ризики, які можуть виникнути в процесі купівлі/продажу акцій та захистити права кожної зі сторін. Водночас, цей Закон передбачає також й інші новели, такі як: категорії акціонерів із значним (75 %) і домінуючим контрольним пакетом акцій (95 %); відсутність потреби залучення торговців цінними паперами для реалізації механізмів squeeze-out і sell-out; впровадження рахунків умовного зберігання (ескроу).

6 січня 2018 року набув чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення ведення бізнесу та залучення інвестицій емітентами цінних паперів». Закон вирішує проблему розподілу акціонерних товариств в Україні на публічні і приватні за формальними ознаками, усуває дисбаланс у законодавстві і запроваджує європейські принципи у питанні визначення та регулювання публічних компаній. Серед іншого, зазначеним законом були внесені зміни і до Закону України «Про акціонерні товариства»¹⁸.

18 лютого 2018 року набрав чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо корпоративних договорів». Законодавче закріплення такого інституту як корпоративний договір є вагомим кроком на шляху до підвищення рівня корпоративного управління в акціонерних товариствах і товариствах з обмеженою відповідальністю та лібералізації регулювання взаємовідносин акціонерів (учасників) компаній.

Окремим приводом для радості стало прийняття 6 лютого 2018 року Верховною Радою України в цілому Закону України «Про товариства з

---

¹⁸ Вронская А. *Що змінив Закон № 2210 у регулювання акціонерних товариств*. Ліга. Блоги, 28.01.2018. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://blog.liga.net/user/avronskaya/article/29346> (02.12.2018)

обмеженою та додатковою відповідальністю» (надалі також «Закон»). 17 березня 2018 року цей Закон було оприлюднено в офіційному виданні Верховної Ради України «Голос України». Відповідно до Прикінцевих та перехідних положень, Закон набирає чинності через три місяці з дня його офіційного опублікування, тобто 17 червня 2018 року, крім ч. 2 ст. 23 Закону, яка вступає в силу через один рік з дня набрання чинності цим Законом, тобто 17 червня 2019 року. Йдеться про норму, у якій визначено правила виключення учасника ТОВ у разі його смерті та у випадку, коли спадкоємці такого учасника не подали заяву про вступ до ТОВ. Таким чином, Закон України «Про господарські товариства» втратив чинність в частині регулювання ТОВ та ТДВ.

Отже, господарське товариство є поширеним видом юридичної особи, правове регулювання якого останнім часом зазнало суттєвих реформ. Одним із найпопулярніших організаційно-правових форм господарського товариства, що використовується для ведення підприємницької діяльності, є товариство з обмеженою відповідальністю, правовий статус якого врегульовано новим Законом України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» та потребує детального дослідження.

1.2 Поняття та ознаки товариства з обмеженою відповідальністю, його відмінність від інших організаційно-правових форм господарських товариств

Товариство з обмеженою відповідальністю є однією з найпоширеніших організаційно-правових форм ведення бізнесу в Україні. Станом на *1 листопада 2018 року* за даними Державної служби статистики в Україні зареєстровано *1288309* юридичних осіб. Серед яких:

ТОВ — 623242;

ТДВ — 1495;

Акціонерних товариств — 7093;

Повних товариств — 1328;

Командитних товариств — 373¹⁹.

Наведені статистичні дані демонструють, що ТОВ — найпопулярніша форма організації господарських товариств в Україні. У зв'язку з набранням чинності нового Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» правове регулювання товариств з обмеженою відповідальністю в Україні змінилося. Закон вносить численні та ґрунтовні зміни щодо діяльності ТОВ. Проте жодного наукового дослідження у цій сфері досі немає. У зв'язку із цим, дослідження цієї тематики є особливо актуальним.

На мій погляд, популярність товариств з обмеженою відповідальністю зумовлюється низкою переваг порівняно з іншими організаційно-правовими формами підприємницької діяльності, зокрема:

- мінімальна кількість засновників — один;
- відсутність обмежень статутного капіталу для реєстрації товариств з обмеженою відповідальністю;
- чітке законодавче регулювання взаємовідносин між членами товариства;
- відповідальність засновників товариства в розмірі своїх внесків до статутного капіталу.

Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» є спеціальним нормативно-правовим актом, що визначає правовий статус, порядок створення, діяльності та припинення ТОВ. Відповідно до Пояснювальної записки до проекту Закону, його цілями є *надання можливості врегулювати відповідні відносини із належним ступенем деталізації, забезпечити необхідну гнучкість регулювання та усунути існуючі в діючих актах дублювання та розбіжності*²⁰.

---

¹⁹ Державна служба статистики України. *Кількість юридичних осіб за організаційно-правовими формами господарювання*. Відповідь на запит від 19.11.2018. див. Додаток 1

²⁰ *Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю»* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://uba.ua/documents/doc/pojasnjuvalna_zapyska.pdf (12.12.2018)

Діяльність ТОВ регламентується також Цивільним кодексом України, Господарським кодексом України, Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», а також іншими законами та підзаконними нормативно-правовими актами України.

У зв'язку з прийняттям нового закону виникла потреба у роз'ясненні певних положень законодавства щодо порядку державної реєстрації та діяльності ТОВ. У відповідь на цей запит Міністерство юстиції України видало Лист «Щодо порядку державної реєстрації та діяльності товариств з обмеженою відповідальністю та товариств з додатковою відповідальністю у зв'язку з прийняттям Закону України від 06.02.2018 № 2275-VIII "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю"» від 7 червня 2018 року № 6623/8.4.3/32-18 у якому роз'яснило положення Закону щодо *переліку відомостей*, які зазначаються у *статуті* ТОВ; *документів*, які відповідно до закону *посвідчують особу*; порядку *видачі випуски* з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань²¹.

Відповідно, із набранням чинності новим Законом втратили чинність норми Закону України «Про господарські товариства», який було прийнято ще 19 вересня 1991 року, та Цивільного кодексу України у частині регулювання діяльності ТОВ. Проте, повністю уникнути дублювання норм та створення колізій законодавцю не вдалося. Так, ГКУ містить норми про установчі документи господарського товариства, а саме — визначає відомості, які повинні міститися у статуті ТОВ, перелік яких суперечить визначеному у Законі про ТОВ.

---

²¹ Лист Міністерства юстиції України «Щодо порядку державної реєстрації та діяльності товариств з обмеженою відповідальністю та товариств з додатковою відповідальністю у зв'язку з прийняттям Закону України від 06.02.2018 № 2275-VIII "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю"» від 7 червня 2018 року № 6623/8.4.3/32-18 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v6623323-18> (11.12.18)

У Листі Міністерства юстиції України «Щодо практики застосування норм права у випадку колізії» від 26 січня 2008 року зазначається, що при розбіжності між загальним і спеціальним нормативно-правовим актом перевага надається спеціальному, якщо він не скасований виданим пізніше загальним актом²². Порядок створення та порядок діяльності окремих видів господарських товариств регулюються законом (ст. 79 ГКУ)²³. Тобто, правовий статус ТОВ, порядок їх створення, діяльності та припинення визначений Законом України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю». Отже, до моменту внесення змін до положень Господарського кодексу України пріоритет надається спеціальній нормі — закону.

Визначення поняття «товариство з обмеженою відповідальністю» міститься у Господарському кодексі України. Так, ч. 3 ст. 80 ГКУ встановлює, що ТОВ є *господарське товариство, що має статутний капітал, поділений на частки, розмір яких визначається установчими документами, і несе відповідальність за своїми зобов'язаннями тільки своїм майном. Учасники товариства, які повністю сплатили свої вклади, несуть ризик збитків, пов'язаних з діяльністю товариства, у межах своїх вкладів*²⁴.

Натомість новий Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» не містить визначення цього поняття. Законодавець обґрунтовує це тим, що усі характерні для товариства ознаки містяться у тексті закону та виражаються у особливостях регулювання. Тому немає необхідності перелічувати їх у визначенні терміну.

В пояснювальній записці до законопроекту № 4666 зазначено, що товариством з обмеженою відповідальністю є *товариство, яке зареєстровано як*

---

²² Лист Міністерства юстиції України «Щодо практики застосування норм права у випадку колізії» від 26 грудня 2008 року № 6623/8.4.3/32-18 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0758323-08> (11.12.18)

²³ Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (11.12.18)

²⁴ Там само

таке, відтак воно і підпадає під регулювання, встановлене законодавством для товариств з обмеженою відповідальністю²⁵.

Такий підхід дещо протирічить усталеним традиціям законодавчої техніки, що склалися в Україні, адже визначення конкретного поняття значно полегшує його сприйняття та, фактично, не вимагає висвітлення усіх характерних товариству рис, а лише найсуттєвіших.

Більше того, на думку деяких практикуючих юристів України (наприклад, А. Фомін), законодавче визначення понять необхідне в цілях формування єдиного підходу та розуміння категорій законодавства, єдиної судової практики, що не може містити різне трактування одних і тих самих термінів²⁶. Таким чином, доцільним видається виокремлення ознак товариства з обмеженою відповідальністю і формулювання на їх основі цілісного визначення.

На думку С. Д. Могилевського, для такого виду організаційно-правової форми юридичної особи, як ТОВ, характерними є наступні ознаки:

- 1) це юридична особа;
- 2) це комерційна організація;
- 3) це товариство, статутний капітал якого поділений на частки;
- 4) це організація, що об'єднує на підставі договору осіб або створена однією особою, відповідальність яких обмежена²⁷.

Відповідно до законодавства України, не можна стверджувати про те, що ТОВ об'єднує осіб на підставі договору, оскільки якщо товариство створюється кількома особами, то вони у разі необхідності визначення взаємовідносин між собою можуть укласти договір про створення товариства у письмовій формі. Проте, такий договір, як правило, діє до дня державної реєстрації товариства (якщо інше не встановлено договором або не впливає із суті зобов'язання).

---

²⁵ Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю»

²⁶ Фомін А. *Нове законодавство: зміни в регулюванні товариств з обмеженою відповідальністю та товариств з додатковою відповідальністю* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://barristers.org.ua/news/nove-zakonodavstvo-zminy-v-regulyuvanni-tovarystv-z-obmezhenoyu-vidpovidalnistyuu-ta-tovarystv-z-dodatkovoyu-vidpovidalnistyuu/> (11.12.18)

²⁷ Могилевский С. *Общество с ограниченной ответственностью: законодательство и практика его применения*. Статут, 2010. с. 12. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.studentlibrary.ru/book/ISBN9785835406562.html> (11.12.18)

Законом визначено, що ТОВ діє на підставі установчого документу, яким є статут (ст. 11 Закону).

На мою думку, ознаки товариства з обмеженою відповідальністю доцільно поділити на дві групи:

1. загальні ознаки, якими наділене товариство як юридична особа та господарське товариство. До цієї групи можна віднести ознаки, про які ми зазначали вище. Наприклад, ТОВ, як і всі інші господарські товариства, є юридичною особою, що створюється з метою одержання прибутку, тобто має підприємницький характер, утворюється шляхом об'єднання майна/ресурсів засновників, а майно товариства поділяється на частки між його учасниками, які беруть участь у підприємницькій діяльності товариства і інші;

2. спеціальні ознаки, які в сукупності виділяють товариство з обмеженою відповідальністю серед інших господарських товариств. Враховуючи вимоги нового закону, можна виділити наступні спеціальні ознаки притаманні ТОВ:

1) це різновид господарського товариства, яке належить до групи об'єднання капіталів; йому притаманні також елементи особистої участі засновників, однак майнова участь в товаристві є обов'язковою для учасників;

2) учасники товариства не відповідають за його зобов'язаннями і несуть ризик збитків, пов'язаних з діяльністю товариства, у межах вартості своїх вкладів (ч. 3 ст. 80 ГКУ)²⁸;

3) за власними зобов'язаннями товариство відповідає усім майном, що належить йому на праві власності (ч. 1 ст. 3 Закону)²⁹;

4) кількість учасників товариства не обмежується (ст. 4 Закону);

5) установчим документом товариства є статут (ч. 1 ст. 11 Закону); товариство може створюватись і діяти на підставі модельного статуту;

---

²⁸ *Господарський кодекс України* від 16 січня 2003 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (11.12.18)

²⁹ *Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю»* від 6 лютого 2018 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19> (11.12.18)

б) корпоративний характер управління учасниками товариства безпосередньо або за допомогою органів управління;

7) подільність майна товариства на частки, розмір яких вказується у Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань;

8) участь учасників в управлінні справами та розподілі прибутку товариства залежно, як правило, від розміру їх часток у статутному капіталі товариства.

Раніше ст. 50 Закону України «Про господарські товариства» містила обмеження щодо максимальної кількості учасників ТОВ в 100 осіб. Наявність цієї норми призводила до того, що при перевищенні зазначеної кількості учасників товариство підлягало перетворенню на публічне акціонерне товариство протягом одного року, фактично проти волі його засновників/учасників, а зі впливом цього строку — ліквідації в судовому порядку, якщо кількість його учасників не зменшиться до встановленої межі (ч. 1 ст. 141 ЦКУ)³⁰. Тепер кількість учасників ТОВ не обмежується. Це позитивний момент, оскільки дозволить мажоритарним власникам акціонерних товариств, які не хочуть більше вести бізнес у такій організаційно-правовій формі, перетворити їх на ТОВ.

Закон також скасовує обмеження, встановлені Цивільним кодексом України, щодо кількості товариств, в яких ТОВ може бути єдиним учасником (одноосібне володіння кількома товариствами), а також стосовно того, що ТОВ не може мати єдиним учасником інше господарське товариство, учасником якого є одна особа³¹. Відповідну зміну оцінюю як дуже позитивну, адже попередньо існуюче обмеження, фактично, створювало штучні перешкоди для діяльності ТОВ і не мало жодного практичного обґрунтування чи користі.

---

³⁰ Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (11.12.18)

³¹ Дейнеко Є., Кильчинська Ю. *Корпоративна реформа: чого очікувати бізнесу?* // Юридична Газета № 16 (618). 17.04.2018. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://everlegal.ua/uploads/files/everlegal_m_a.pdf (11.12.18)

На основі визначених ознак ТОВ, спробуємо визначити його поняття. Отже, товариством з обмеженою відповідальністю є *господарське товариство, утворене шляхом об'єднання майна учасників у вигляді вкладів до статутного капіталу, відповідальність яких обмежується вартістю таких вкладів, статутний капітал якого поділений на частки між такими учасниками.*

У чому ж проявляється «обмежена відповідальність» товариства? Найперше варто зазначити, що назва товариства як товариства саме «з обмеженою відповідальністю» не має на увазі обмеження відповідальності самого товариства як юридичної особи (учасника відносин у сфері господарювання). Сутність ТОВ полягає у наступному: товариство не може відповідати за свої зобов'язання понад належного йому майна чи майна, на яке поширюються окремі види відповідальності. Така специфіка ТОВ проявляється у наступному:

1) Відповідно до ч. 1 ст. 3 нового Закону, товариство несе відповідальність за своїми зобов'язаннями всім належним йому майном у повному обсязі³². Якщо ж для задоволення вимог кредиторів у товариства майна не достатньо, розпочинається процедура банкрутства (або інші передбачені законодавством процедури). Окрім випадків, коли хтось з засновників/учасників поручився своїм майном за виконання товариством своїх зобов'язань, жоден з них не відповідатиме за зобов'язання товариства.

2) Учасники товариства, які повністю сплатили свої вклади, несуть відповідальність за свою компанію в чітко обмеженому обсязі — виключно у межах своїх вкладів. Тобто, учасник відповідає лише тим майном або грошовими коштами, які він вніс як свою частку до статутного капіталу. Натомість учасники товариства, які не повністю внесли вклади, несуть солідарну відповідальність за його зобов'язаннями у межах вартості невнесеної частини вкладу кожного з учасників³³.

---

³² Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» від 6 лютого 2018 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19> (11.12.18)

³³ Новий Закон про ТОВ та ТДВ. Обмежена відповідальність. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://vartaprava.com.ua/news/novij-zakon-pro-tov-ta-tdv.-obmezheni-vidpovidalnist.html> (11.12.18)

Отже, назва товариства як товариства «з обмеженою відповідальністю» не зовсім вірно відображає його суть, оскільки формулювання «обмежена відповідальність» вказує на обмеження ризиків, які несуть засновники/учасники підприємства, а не товариство як юридична особа. Оскільки, єдине, що вони можуть втратити, це особисті вкладення у статутний капітал.

1.3. Правосуб'єктність товариства з обмеженою відповідальністю

Доктрина цивільного права визначає, що юридичні особи, серед них і господарські товариства, а отже товариства з обмеженою відповідальністю, так як і фізичні особи, мають свою правосуб'єктність, що дозволяє розглядати їх не лише як абстрактних суб'єктів права, а як суб'єктів конкретних правовідносин³⁴.

Термін «правосуб'єктність» не знайшов свого закріплення у нормативно-правових актах. Однак, він широко використовується у доктрині цивільного права. Так, сучасний словник цивільно-правових термінів містить наступне визначення правосуб'єктності юридичної особи: *це передбачена нормами права здатність (можливість) бути учасником правовідносин*³⁵. Деякі інші вчені визначають поняття «правосуб'єктність» наступним чином:

- окрема юридична форма, соціально-правова здатність особи до участі у цивільних правовідносинах, юридична якість особи (О. О. Красавчиков) [5, С.5-26];
- правова можливість (Б. Н. Мерзін) [6, 183-190];
- загальна передумова участі осіб в певних правовідносинах (Т. І. Іларіонова) [4, С.54]³⁶.

³⁴ Петров В. *Особливості цивільної правосуб'єктності юридичних осіб: окремі аспекти*. 2008. с. 205. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.apdr.in.ua/v43/37.pdf> (15.12.18)

³⁵ Сучасний словник цивільно-правових термінів. Юридичний радник. Страйд. 2005. с. 154

³⁶ Філик В. *Правова природа цивільної правосуб'єктності юридичних осіб*. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://law.nau.edu.ua/images/Nauka/Repozitarij/KCPP_Kafedra_civilnogo_prava_i_procesu/%D0%A4%D1%96%D0%BB%D0%B8%D0%BA_%D0%9D.%D0%92.%D0%9F%D0%A0%D0%90%D0%92%D0%9E%D0%92%D0%90_%D0%9F%D0%A0%D0%98%D0%A0%D0%9E%D0%94%D0%90_%D0%A6%D0%98%D0%92%D0%86%D0%9B%D0%AC%D0%9D%D0%9E%D0%87_%D0%9F%D0%A0%D0%90%D0%92%D0%9E%D0%A1%D0%A3%D0%91%D0%84%D0%9A%D0%A2%D0%9D%D0%9E%D0%A1%D0%A2%D0%86_%D0%AE%D0%A0%D0%98%D0%94%D0%98%D0%A7%D0%9D%D0%98%D0%A5_%D0%9E%D0%A1%D0%86%D0%91.pdf (15.12.18)

У змісті правосуб'єктності виділяють два елементи: правоздатність та дієздатність, тобто, здатність не лише отримувати права та обов'язки, а й своїми діями набувати прав і створювати для себе юридичні обов'язки, а також нести відповідальність за скоєні правопорушення³⁷.

Однак, у ході розвитку цивілістичної теорії, в науковій літературі сформувалися також інші підходи до визначення поняття цивільної правосуб'єктності, зокрема щодо елементів, які його наповнюють. Так, Н. В. Філік, виокремлює такі підходи:

1) поняття цивільної правосуб'єктності є тотожним поняттю цивільної правоздатності (Ю. К. Толстой),

2) цивільна правосуб'єктність розглядається у поділі на активну та пасивну: активна об'єднує правоздатність та дієздатність; пасивна тотожна лише правоздатності (Б. Б. Черепакін),

3) поняття правосуб'єктності включає у себе право- та дієздатність, а також додає деліктоздатність, тобто, здатність особи нести відповідальність за вчинене нею правопорушення³⁸ (С. С. Алексєєв),

4) правосуб'єктність базується на право- та дієздатності, проте вони не є її складовими частинами (Я. Р. Веберс).

Низка вчених, крім цього, прийшли до висновку, що термін «правосуб'єктність» взагалі непотрібний, оскільки не має власного змісту та суттєво ускладнює вчення про юридичних осіб (В. І. Корецький)³⁹.

Ми притримуємось першої визначеної позиції, а саме, розуміння правосуб'єктності як такого, що складається із правоздатності та дієздатності.

Цивільна правоздатність товариства з обмеженою відповідальністю відповідає поняттю правоздатності юридичної особи: *здатність мати цивільні права і обов'язки, яка виникає з моменту створення, тобто державної*

---

³⁷ Гончаренко В. (за ред.). *Юридичні терміни: тлумачний словник*. 2-ге вид. стереотипне. Либідь. 2004. с. 220

³⁸ Скакун О. *Теорія держави і права: Підручник*. Консум. 2006. с. 359

³⁹ Філік В. *Правова природа цивільної правосуб'єктності юридичних осіб...*

реєстрації юридичної особи та припиняється з дня внесення до єдиного державного реєстру запису про її припинення (ч. 4 ст. 91 ЦКУ)⁴⁰.

Товариство з обмеженою відповідальністю як юридична особа здатне мати такі самі цивільні права та обов'язки, як і фізична особа, крім тих, які за своєю природою можуть належати тільки людині, наприклад, право на вільний вибір місця проживання та на свободу пересування, на вільний розвиток своєї особистості, на свободу думки і слова, вільне вираження своїх поглядів і переконань (ч. 1 ст. 91 ЦКУ)⁴¹. Це означає, що юридичні особи, в тому числі і ТОВ наділені загальною (універсальною) правоздатністю, а відтак вправі вчиняти будь-які не заборонені законом правочини.

Така думка наведена в п. 3.8 Постанови пленуму Вищого господарського суду України «Про деякі питання визнання правочинів (господарських договорів) недійсними» від 29 травня 2013 року № 11:

Сама лише відсутність у статутних документах чи в положеннях, якими регулюється діяльність, зокрема, суб'єктів господарювання, записів щодо можливості здійснення ними певної діяльності та, відповідно, вчинення тих чи інших правочинів не тягне за собою визнання таких правочинів за їх участю недійсними.

Винятки із зазначеного правила встановлюються законом⁴².

До встановлення ринкових відносин, цивільна правоздатність юридичних осіб була спеціальною (обмеженою)⁴³, тобто здійснювалася лише відповідно до встановлених цілей діяльності товариства, що закріплювалося у ст. 26 ЦК УРСР 1963 року⁴⁴. Юридична особа могла мати лише такі цивільні права та обов'язки, які були прямо вказані у її статутних документах.

В результаті цього, засновники юридичної особи (товариства) були вимушені штучно закріплювати в статуті якомога ширший перелік видів

---

⁴⁰ Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (11.12.18)

⁴¹ Там само

⁴² Постанова пленуму Вищого господарського суду України «Про деякі питання визнання правочинів (господарських договорів) недійсними» від 29 травня 2013 року № 11 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0011600-13> (11.12.18)

⁴³ Борисова В. (за ред.) Цивільне право: підручник: у 2. т. 2011. с. 159. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://194.44.152.155/elib/local/r56.pdf> (15.12.18)

⁴⁴ Цивільний кодекс Української РСР від 18 липня 1963 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1540-06> (10.12.2018)

діяльності, що входять до її цілей. Якщо ж товариство порушувало це правило укладаючи угоду, яка виходить за межі визначених цілей, то така угода була недійсною і не приводила до тих правових наслідків, яких прагнули сторони, що її уклали⁴⁵.

Попри розширення цивільної правоздатності юридичних осіб і, відповідно, ТОВ, з прийняттям ЦКУ у 2003 році, який фактично встановив, що товариство володіє в майновій сфері тими самими юридичними правами, якими володіє й фізична особа, на практиці податкові органи невірно тлумачать це положення. Укладені товариством правочини, які не охоплюються визначеними у статуті цілями (як їх ще називають «позастатутні»), досі визнаються недійсними (нереальними).

Так, Харківський апеляційний адміністративний суд розглянув адміністративну справу за апеляційною скаргою Центральної об'єднаної державної податкової інспекції м. Харкова Головного управління ДФС у Харківській області на постанову Харківського окружного адміністративного суду від 10.05.2016 року у справі № 820/1415/16⁴⁶ за позовом ТОВ "Гідротехпроект" (надалі - позивач) до Центральної об'єднаної державної податкової інспекції м. Харкова Головного управління ДФС у Харківській області (надалі - відповідач) про скасування податкових повідомлень-рішень.

Щодо доводів відповідача *відносно неможливості вказаних контрагентів виконати наведені роботи, оскільки дані роботи не є їх основним видом діяльності*, колегія суддів цитує положення наведеної вище Постанови пленуму Вищого господарського суду України від 29 травня 2013 року № 11 про те, що відсутність у статутних документах записів щодо можливості здійснення ними певної діяльності та, відповідно, вчинення тих чи інших правочинів не тягне за собою визнання таких правочинів за їх участю недійсними. Таким чином, посилення відповідача на відсутність в статутних документах деяких

---

⁴⁵ Якуніна А. *Конспект лекцій. Правознавство*. 2017. с. 48. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dstu.dp.ua/Portal/Data/7/16/7-16-kl31.pdf> (10.12.2018)

⁴⁶ *Рішення Харківського окружного адміністративного суду від 10 травня 2016 року у справі №820/1415/16* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/57622032> (10.12.2018)

контрагентів позивача відповідних видів діяльності *не дає підстав вказувати на відсутність (нереальність) господарської операції*, щодо якої сторонами укладено відповідний господарський договір.

Враховуючи викладене, колегія суддів дійшла висновку про те, що такі господарські операції мали реальний характер, діяльність позивача була спрямована на отримання економічної вигоди від підприємницької діяльності, підприємства ознак фіктивності на час здійснення господарської операції не мали, що зумовлює хибність висновків податкового органу⁴⁷.

Незважаючи на встановлену у ч. 1 ст. 91 ЦКУ універсальну правоздатність юридичної особи, нею ж у ч. 3 передбачається, що певні види діяльності юридична особа, а отже і ТОВ може здійснювати винятково після отримання ліцензії, або інших дозвільних документів. Законодавчо така ситуація визнана як обмеження правоздатності юридичної особи, так як міститься у ч. 3 ст. 91 ЦКУ «Цивільна правоздатність юридичної особи»⁴⁸.

У літературі достатньо поширеною є концепція трактування ліцензування як обмеження чи то розширення правоздатності юридичної особи. Наприклад, Л. В. Винар стверджує, що необхідність отримання ліцензії на право займатись тією чи іншою діяльністю веде до обмеження правоздатності. В. В. Залеський вважає, що ліцензування приводить до розширення правоздатності. Також існує думка, що правоздатність – абстрактна категорія, існування якої не залежить від такої умови як ліцензія (О. І. Зозуляк)⁴⁹.

Ми притримуємось другої позиції: отримання ліцензії, а також отримання дозволів на використання природних ресурсів, інших дозвільних документів, зокрема для здійснення зовнішньо-економічної діяльності, приводять до розширення загальної (універсальної) правоздатності. Тобто права вчиняти дії, що потребують наприклад ліцензування, у зміст основної правоздатності не

---

⁴⁷ Рішення Харківського апеляційного адміністративного суду від 20 жовтня 2016 року у справі № 820/1415/16 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://opendatabot.ua/court/62223419-02c6a36d3b056a26df87dc124df1af2a>

⁴⁸ Зеліско А. *Зміст правосуб'єктності підприємницьких юридичних осіб приватного права* // Науковий вісник публічного та приватного права. № 4. 2016. с. 21. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nvppp.in.ua/vip/2016/4/7.pdf> (10.12.18)

⁴⁹ Там само

входять. Лише після отримання ліцензії зазначені права вводяться у зміст правоздатності, розширюючи її межі. При закінченні терміну дії ліцензії, визнання її недійсною, її достроковому припиненні, відкликанні або зупиненні її дії, зміст правоздатності юридичної особи повертається в його колишні спільні кордони.

Варто згадати і про правоздатність відповідно до «іноземної інвестиції» в статутному капіталі ТОВ. Відповідно до ст. 116 ГКУ *підприємство, створене відповідно до вимог ГКУ, в статутному капіталі якого не менш як десять відсотків становить іноземна інвестиція, визнається підприємством з іноземними інвестиціями. Підприємство набуває статусу підприємства з іноземними інвестиціями з дня зарахування іноземної інвестиції на його баланс*⁵⁰. Спільним підприємством є (ст. 1 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність»): *підприємство, яке базується на спільному капіталі суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, на спільному управлінні та на спільному розподілі результатів та ризиків. У ст. 117 ГПК визначається поняття іноземного підприємства: іноземним підприємством є унітарне або корпоративне підприємство, створене за законодавством України, що діє виключно на основі власності іноземців або іноземних юридичних осіб, або діюче підприємство, придбане повністю у власність цих осіб*⁵¹.

В Україні реалізація права на землю юридичних осіб, заснованих за участю іноземної інвестиції, а також нерезидентами, відбувається з певними обмеженнями. Іноземні юридичні особи, тобто, юридичні особи, засновані відповідно до права іноземних держав, можуть набувати право власності на земельні ділянки несільськогосподарського призначення лише у двох випадках: у разі придбання об'єктів нерухомого майна або для спорудження об'єктів, пов'язаних із здійсненням підприємницької діяльності в Україні (ч. 2 ст. 82

---

⁵⁰ *Господарський кодекс України* від 16 січня 2003 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (11.12.18)

⁵¹ *Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність»* від 16 квітня 1991 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12> (11.12.18)

Земельного кодексу України)⁵². При цьому, продаж таких ділянок іноземним юридичним особам із земель державної чи комунальної власності має свої особливості, встановлені у ст. 129 Земельного кодексу України⁵³:

- *лише за умови реєстрації іноземною юридичною особою постійного представництва з правом ведення господарської діяльності на території України;*

- *щодо земельних ділянок державної власності, то такий продаж здійснюється Кабінетом Міністрів України за погодженням з Верховною Радою України, а в разі, якщо на таких земельних ділянках розташовані об'єкти, які підлягають приватизації — державними органами приватизації за погодженням з Кабінетом Міністрів України;*

- *щодо земельних ділянок комунальної власності, то продаж здійснюється відповідними радами за погодженням з Кабінетом Міністрів України.*

Окрім цього, отримавши у спадщину землі сільськогосподарського призначення, іноземні юридичні особи зобов'язані відчужити їх протягом року (ч. 4 ст. 82 Земельного кодексу України).

Відповідні обмеження поширюються і на спільні підприємства, а отже, і на підприємства з іноземною інвестицією в розумінні ГПК: ч. 3 ст. 82 Земельного кодексу України визначає, що спільні підприємства, засновані за участю іноземних юридичних і фізичних осіб, можуть набувати право власності на земельні ділянки несільськогосподарського призначення в порядку, встановленому Земельним кодексом України для іноземних юридичних осіб⁵⁴.

Що стосується іноземних підприємств, то такі не визначені Земельним кодексом України як суб'єкти права власності на земельні ділянки. У Листі від 7 травня 2008 року № 14-17-11/4621 Державний комітет України із земельних ресурсів визначив, що набуття права власності на земельні ділянки

---

⁵² *Земельний кодекс України* від 25 жовтня 2001 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14> (11.12.18)

⁵³ *Там само*

⁵⁴ *Там само*

підприємствами із 100-відсотковим іноземним капіталом на сьогодні земельним законодавством не передбачено⁵⁵.

Можна зробити висновок, що такі умови набуття права власності на земельні ділянки обмежують правоздатність ТОВ, що є спільними підприємствами, підприємствами з іноземними інвестиціями та іноземними підприємствами.

Правоздатність товариства з обмеженою відповідальністю має також свої особливості, встановлені законом. Так, окремі види діяльності не можуть здійснюватися ТОВ, але можуть здійснюватися ТДВ (наприклад, страхова діяльність⁵⁶). З технічної точки зору, правовий режим ТДВ є тотожним правовому режиму регулювання діяльності ТОВ, за винятком однієї деталі. Режим діяльності ТДВ передбачає накладення додаткової відповідальності на учасників за можливі борги товариства при ліквідації. Тобто, учасники ТДВ у разі неплатоспроможності їхньої компанії не лише втрачають свої вклади, внесені до статутного капіталу, а й додатково належне їм майно, розмір якого встановлюється статутом товариства, в однаковому для усіх кратному розмірі до внеску кожного учасника. Також при визнанні банкрутом одного з учасників ТДВ його відповідальність за зобов'язаннями компанії розподіляється між іншими учасниками пропорційно до розміру належних їм часток у статутному капіталі. Ці особливості і є причиною того, що ТДВ є набагато менш поширеними, ніж ТОВ⁵⁷.

Отже, правоздатність ТОВ передбачає можливість мати як майнові, так і особисті немайнові права та обов'язки.

---

⁵⁵ Лист Державного комітету України із земельних ресурсів «Щодо набуття у власність земельної ділянки підприємством із 100-відсотковим іноземним капіталом» від 7 травня 2008 року № 14-17-11/4621 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v4621675-08> (07.12.18)

⁵⁶ Закон України «Про страхування» від 7 березня 1996 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80> (07.12.18)

⁵⁷ Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://uba.ua/documents/doc/pojasnjuvalna_zapyska.pdf (12.12.2018)

Що стосується майнових прав, то прямого визначення такого поняття ні ЦКУ, ні ГКУ не містить. Однак очевидно, що вони пов'язані на реалізацією ТОВ своїх прав на майно.

У ст. 3 Закону України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» від 12 липня 2001 року зазначено, що *майновими правами визнаються будь-які права, пов'язані з майном, відмінні від права власності, у тому числі права, які є складовими частинами права власності (права володіння, розпорядження, користування), а також інші специфічні права (права на провадження діяльності, використання природних ресурсів тощо) та права вимоги*⁵⁸.

У ст. 144 ГКУ сформульовані підстави виникнення майнових прав та обов'язків суб'єкта господарювання, а отже ТОВ, до яких, зокрема, віднесені угоди, створення та придбання майна, заподіяння шкоди іншій особі та інші підстави.

До майнових прав товариства також можна віднести:

- *Майнові права інтелектуальної власності*, які можуть відповідно до закону бути вкладом до статутного капіталу ТОВ;
- *Права користування чужою річчю*, до яких варто віднести окрім найму (оренди), також сервітут, суперфіцій, емфітевзис.
- *Право вимоги*. Таке право можна передавати іншій особі шляхом заміни кредитора у зобов'язанні. Відповідно до ст. 512 ЦКУ, кредитор у зобов'язанні може бути замінений іншою особою, у тому числі, внаслідок передання ним своїх прав іншій особі за правочином (відступлення права вимоги)⁵⁹.

Особисті немайнові права. Ст. 269 ЦКУ говорить про поняття особистих немайнових прав, але не дає його визначення, а прописані ознаки стосуються здебільшого прав фізичних осіб. Проаналізувавши позиції різних науковців,

---

⁵⁸ Закон України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» від 12 липня 2001 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2658-14> (11.12.18)

⁵⁹ Єфімов О. *Права користування як внесок до статутного капіталу*. 14.06.2017. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://yefimov.com.ua/?p=2327> (06.12.2018)

Л. В. Федюк виводить таке визначення особистого немайнового права юридичної особи: *це абсолютне суб'єктивне неекономічне право кожної юридичної особи, яке є невіддільним від неї та індивідуалізує її, що діє з моменту створення і до припинення особи*⁶⁰.

Деякі особисті немайнові права юридичної особи регламентуються цивільним законодавством України, наприклад, право на ділову репутацію, право на інформацію, право на таємницю кореспонденції (ст. 94 ЦКУ). Проте існують нематеріальні блага, такі як найменування (ст. 90 ЦКУ) та місцезнаходження (ст. 93 ЦКУ), які теж знаходять своє відображення в ньому, хоча й без вказівки на особисті немайнові права на них, що потрібно змінити.

Юридична особа має також особисті немайнові права на індивідуальність, на конкуренцію, на вибір діяльності, право на відкриття філій і представництв. Проте ці права в цивільному законодавстві для юридичної особи не регламентуються, тому слід внести доповнення до нього⁶¹.

Особливо місце в категорії особистих немайнових прав, враховуючи актуальність, посідає право на захист своєї ділової репутації.

Відповідно до роз'яснень Пленуму Верховного Суду України, даних у постанові від 27 лютого 2009 року № 1 «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи» вибір способу захисту права на недоторканість ділової репутації належить позивачеві⁶². Особа, право якої порушено, може обрати як загальний, так і спеціальний способи захисту, визначені законом, який регламентує конкретні цивільні правовідносини. Спосіб захисту особистого немайнового права визначається відповідно до змісту цього права, способу його поширення та наслідків, що їх спричинило це порушення⁶³. Загальні способи захисту передбачені главою 3 ЦКУ, наприклад, визнання права, припинення дії,

---

⁶⁰ Федюк Л. *Особисті немайнові права юридичних осіб*. Прикарпатський національний університет імені Василя Стуса. 2013. с. 115. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://194.44.152.155/elib/local/1786.pdf> (06.12.2018)

⁶¹ Там само, с. 198

⁶² *Постанова Пленуму Верховного суду України «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи»* від 27 лютого 2009 року № 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_001700-09 (11.12.18)

⁶³ Там само

яка порушує право (ст. 16 ЦКУ), тощо. До спеціальних способів захисту можна віднести: спростування недостовірної інформації та/або право на відповідь (ст. 277 ЦКУ), заборона поширення інформації, якою порушуються особисті немайнові права (ст. 278 ЦКУ) (п. 3).

Судовий захист гідності, честі та ділової репутації внаслідок поширення про особу недостовірної інформації не виключається і в разі, якщо особа, яка поширила таку інформацію, невідома (наприклад, при направленні анонімних або псевдонімних листів чи звернень, смерті фізичної особи чи ліквідації юридичної особи, поширення інформації в мережі Інтернет особою, яку неможливо ідентифікувати, тощо). У такому випадку суд вправі за заявою заінтересованої особи встановити факт неправдивості цієї інформації та спростувати її в порядку окремого провадження. Така заява розглядається за правилами, визначеними розділом IV ЦПК (п. 13). У разі поширення недостовірної інформації, що порушує особисті немайнові права юридичної особи або її структурного підрозділу, позов вправі пред'явити орган цієї юридичної особи (п. 6)⁶⁴.

Що стосується дієздатності товариства з обмеженою відповідальністю, то її загальне поняття, як юридичної особи також визначене у ЦКУ. Так, *юридична особа набуває цивільних прав та обов'язків і здійснює їх через свої органи, які діють відповідно до установчих документів та закону* (ч. 1 ст. 92 ЦКУ)⁶⁵. Виникнення дієздатності означає, що юридична особа *своїми діями може отримувати, створювати і здійснювати цивільні права та обов'язки*.

Порядок створення органів ТОВ встановлюється статутом та Законом України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю». У структурі органів ТОВ виділяють загальні збори учасників, наглядову раду (у разі утворення) та виконавчий орган (ст. 28 Закону). Загальні збори учасників є

---

⁶⁴ Постанова Пленуму Верховного суду України «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи» від 27 лютого 2009 року № 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_001700-09 (11.12.18)

⁶⁵ Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (11.12.18)

вищим органом управління товариством, який може вирішувати будь-які питання діяльності товариства, а також призначає склад інших органів. Це включає в себе право на призначення та припинення діяльності посадових осіб органів управління, контроль та нагляд за їх діяльністю.

Виконавчий орган здійснює управління поточною діяльністю товариства та може бути одноосібним (директор) або колегіальним (дирекція) на чолі з головою колегіального органу (генеральним директором), якщо статутом не передбачено інші назви (ст. 39 Закону). Статутом товариства може бути передбачено утворення наглядової ради. Наглядова рада — це орган товариства, призначений загальними зборами учасників, який здійснює регулювання та контроль за діяльністю виконавчого органу товариства для захисту прав учасників (ст. 38 Закону).

Дії органів товариства з обмеженою відповідальністю розглядаються як дії самого товариства. Вони здійснюються органами без особливої на те довіреності і створюють права та обов'язки безпосередньо для товариства⁶⁶.

Повноваження органу, який діє від імені товариства, можуть бути обмежені компетентними органами. Це стосується обмежень повноважень, перш за все, виконавчого органу, який, на відміну від інших його органів, представляє ТОВ в цивільному обороті, здійснюючи без довіреності від його імені дії, спрямовані на встановлення, зміну і припинення цивільних прав і обов'язків. Але обмеження повноважень щодо представництва товариства у відносинах із третіми особами не має юридичної сили, крім випадків, коли юридична особа доведе, що третя особа знала чи за всіма обставинами не могла не знати про такі обмеження⁶⁷.

Між ТОВ та його органом правові відносини за загальним правилом не виникають, що, однак, є спірним, адже практиці відомі спори між юридичними

---

⁶⁶ Харитонов С. *Коментар до Цивільного кодексу України від 16 січня 2003 року* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uristinfo.net/2010-12-27-04-58-59/256-npk-tsilvilnij-kodeks-ukrayini-eo-haritonov/6806-pidpriemnitki-tovaristva.html> (11.12.18)

⁶⁷ *Цивільний кодекс України* від 16 січня 2003 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (11.12.18)

особами та її органами. Орган або особа, яка відповідно до статуту чи закону виступає від імені юридичної особи, тобто ТОВ, зобов'язана діяти в інтересах товариства, добросовісно і розумно та не виходити за межі наданих ним повноважень (ч. 3 ст. 92 ЦКУ)⁶⁸.

Отже, ТОВ як юридична особа наділене правоздатністю, тобто, з моменту створення може мати права та обов'язки, а також дієздатністю, тобто, може своїми діями самостійно здійснювати такі права та виконувати обов'язки.

---

⁶⁸ *Цивільний кодекс України* від 16 січня 2003 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (11.12.18)

РОЗДІЛ II.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ТОВАРИСТВА З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ

2.1 Статутний капітал товариства з обмеженою відповідальністю

Товариство з обмеженою відповідальністю, як і будь-яка інша юридична особа має своє майно, яке належить йому на праві власності. Майно товариства формується за рахунок внесків учасників при його створенні, а також набувається товариством в процесі його діяльності (вироблена продукція, одержані доходи, інше майно) (ст. 115 ЦКУ).

На думку В. М. Кравчука, статутний капітал — це не тільки майно юридичної особи, а й джерело його утворення. Поняття статутного капіталу розкривається через такі ознаки:

1. початково статутний капітал формується засновниками юридичної особи;
2. розмір статутного капіталу виражається в грошах незалежно від того, яке саме майно було внеском;
3. розмір внесків до статутного капіталу визначає обсяг належних учаснику корпоративних прав;
4. статутний капітал може бути змінений лише за рішенням вищого органу юридичної особи⁶⁹.

Отже, поняття статутного капіталу охоплює не тільки майно, що до нього включається, а і процес його формування та змінення, а також відносини учасників (внесення вкладу, вирішення питання щодо збільшення статутного капіталу за рахунок додаткових вкладів, або ні; тощо).

На мою думку, формування статутного капіталу — *це процес складання майна в єдиний комплекс з відповідним правовим статусом, для забезпечення здійснення товариством господарської діяльності.*

---

⁶⁹ Кравчук В. *Корпоративне право: науково-практичний коментар законодавства та судової практики*. Істина. 2008. с. 498.

І. В. Спасибо-Фатєєва вважає, що формування статутного капіталу є складовою ланкою підготовки до державної реєстрації нової юридичної особи, рішення про що приймається на установчих зборах засновників, а результати фіксуються в установчих документах на стадії їх розроблення, оформлення та затвердження⁷⁰.

Учасникам товариства при створенні та управлінні товариством була надана свобода розсуду у формуванні капіталу. Вони можуть встановлювати розмір статутного капіталу без обмежень. Визначення розміру вкладу набуло гнучкості в підходах: номінальна вартість частки, вартість вкладу, негрошовий вклад.

Закон встановлює, що розмір статутного капіталу товариства складається з номінальної вартості часток його учасників, виражених у національній валюті України (ч. 1 ст. 12 Закону). Розмір частки може додатково визначатися у відсотках пропорційно до розміру номінальної вартості частки (ч. 2 ст. 12 Закону)⁷¹.

Чинне законодавство України не встановлює вимог щодо розміру статутного капіталу товариства, що дає можливість власникам самостійно його визначити залежно від обсягів та видів діяльності майбутнього підприємства.

Вартість вкладу кожного учасника товариства повинна бути не менше номінальної вартості його частки. Учасник повинен повністю внести вклад протягом 6 місяців з дня державної реєстрації товариства (якщо інше не встановлено статутом) (ч. 1 ст. 14 Закону)⁷². Раніше цей строк становив один рік.

В ст. 15 Закону вдосконалено порядок прийняття рішення, якщо учасник прострочив внесення вкладу в статутний капітал. В такому разі виконавчий орган товариства зобов'язаний надіслати учаснику, що прострочив, письмове

---

⁷⁰ Спасибо-Фатєєва І. (за ред.). *Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар (пояснення, тлумачення, рекомендації з використанням позицій вищих судових інстанцій, Міністерства юстиції, науковців, фахівців)*. Т. 3: *Юридична особа*. Страйд, 2009. с. 40

⁷¹ Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» від 6 лютого 2018 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19> (11.12.18)

⁷² Там само

попередження про прострочення⁷³.

Попередження має містити інформацію про невнесений своєчасно вклад чи його частину, та додатковий строк, наданий для погашення заборгованості. Вказаний строк може бути зменшений або збільшений у статуті, проте лише за одностайним рішенням загальних зборів учасників, у яких взяли участь усі учасники товариства⁷⁴.

В разі прострочення встановленого строку може бути встановлений додатковий строк — до тридцяти днів. Якщо вклад не вноситься, загальні збори можуть прийняти одне з таких рішень:

- виключення учасника із заборгованістю;
- зменшення статутного капіталу;
- перерозподіл неоплаченої частки між іншими учасниками;
- ліквідацію товариства.

Голоси учасника, який не вніс вклад не враховуються. Цікаво, що, відповідно до цієї норми, може скластись неоднозначна судова практика, бо — не враховуються голоси, пропорційно до невнесеної частини вкладу, чи всі голоси учасника, не дивлячись на те, що частина його частки все ж оплачена. По логіці статті — усі голоси учасника не враховуються, але практика може піти по-різному.

Наявність кількох варіантів вирішення цієї проблеми дозволяє учасникам товариства ефективно зреагувати на ситуацію. Вирішення справи в судовому порядку з вимогою примусово сплатити частку може тривати довго, а необхідність завершення формування статутного капіталу може бути надзвичайно гострою.

Відповідно до положень нового Закону, вкладом до статутного капіталу учасників можуть бути гроші, цінні папери та інше майно, якщо інше не встановлено законом (ч. 1 ст. 13 Закону). ГКУ вказує, що окрім вище перелічених

---

⁷³ Там само

⁷⁴ Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» від 6 лютого 2018 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19> (11.12.18)

об'єктів вкладами можуть бути інші речі або майнові чи інші відчужувані права (ст. 13 ГКУ)⁷⁵.

Вклад може бути внесено і у негрошовій формі. Тим не менш, такий вклад повинен мати грошову оцінку, що затверджується одностайним рішенням загальних зборів учасників, у яких взяли участь всі учасники товариства. При створенні товариства така оцінка визначається рішенням засновників про створення товариства (ч. 3 ст. 13 Закону)⁷⁶.

Товариство не може надавати позику для оплати вкладу учасника або поруку за позиками, кредитами, наданими третьою особою для оплати його вкладу (ч. 2 ст. 13 Закону)⁷⁷.

Нерухоме майно також може бути внесено в статутний капітал. Під час нотаріального посвідчення статуту, за яким внеском учасників є нерухоме майно, нотаріус зобов'язаний діяти так само, як і при посвідченні договорів про відчуження цього майна. Зокрема нотаріус повинен вимагати подання йому правовстановлювальних документів в оригіналі, витягу з реєстру права власності на нерухоме майно, витягу з реєстру права власності тощо⁷⁸.

Згідно з ч. 4 ст. 334 ЦКУ, права на нерухоме майно, які підлягають державній реєстрації, виникають з дня такої реєстрації відповідно до закону⁷⁹. Тому, нерухоме майно буде вважатися власністю товариства з моменту відповідної державної реєстрації. Порядок реєстрації внесення нерухомого майна в статутний капітал регулюється Законом України Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень.

Статутом ТОВ можуть бути передбачені обмеження щодо зміни співвідношення часток учасників (ч. 3 ст. 12 Закону). Такі зміни приймаються

---

⁷⁵ *Господарський кодекс України* від 16 січня 2003 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (11.12.18)

⁷⁶ *Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю»* від 6 лютого 2018 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19> (11.12.18)

⁷⁷ *Там само*

⁷⁸ Зеліско А. *Підприємницькі юридичні особи приватного права як суб'єкти цивільних правовідносин*. 2017. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pravo.studio/osobi-ukrajini-yuridichni/gospodarski-tovaristva-obednannya-89927.html> (10.12.18)

⁷⁹ *Цивільний кодекс України* від 16 січня 2003 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (11.12.18)

одностайно всіма учасниками. Це дозволяє запобігти агресивному розмиванню часток окремих засновників (учасників), зокрема, через неконтрольоване збільшення статутного капіталу конкретним учасником з метою перетворити іншого в міноритарія. Відповідні положення можуть бути внесені до статуту, змінені або виключені з нього лише одностайним рішенням загальних зборів учасників, у яких взяли участь усі учасники товариства⁸⁰.

Відповідно до ст. 5 Закону України «Про режим іноземного інвестування», іноземні інвестиції та інвестиції українських партнерів, включаючи внески до статутного фонду підприємств, оцінюються в іноземній конвертованій валюті та у валюті України за домовленістю сторін на основі цін міжнародних ринків або ринку України. Перерахування інвестиційних сум в іноземній валюті у валюту України здійснюється за офіційним курсом валюти України, визначеним Національним банком України. При реінвестиціях прибутку, доходу та інших коштів, одержаних у валюті України внаслідок здійснення іноземних інвестицій, перерахування інвестиційних сум провадиться за офіційним курсом валюти України, визначеним Національним банком України на дату фактичного здійснення реінвестицій⁸¹.

Якщо іноземна інвестиція здійснюється у вигляді будь-яких прав інтелектуальної власності, їх вартість у конвертованій валюті підтверджується згідно із законами (процедурами) країни інвестора або міжнародними торговельними звичаями, а також експертною оцінкою в Україні, включаючи легалізовані на території України авторські права, права на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, знаки для товарів і послуг, ноу-хау тощо (ст. 2 Закону «Про режим іноземного інвестування»)⁸².

---

⁸⁰ Качановський Р. *Закон про ТОВ: нові правила ведення бізнесу. 17.06.2018.* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://protocol.ua/ru/zakon_pro_tov_novi_pravila_vedennya_biznesu/ (11.12.18)

⁸¹ *Закон України «Про режим іноземного інвестування»* від 19 березня 1996 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93/96-%D0%B2%D1%80> (11.12.18)

⁸² *Там само*

Дане положення дозволяє залучати іноземні інвестиції при створенні товариства. Однак, окрім корпоративного законодавства, тут є важливим і валютне.

Забороняється використовувати для формування статутного (складеного) капіталу товариства бюджетні кошти, майно державних (комунальних) підприємств, яке відповідно до закону (рішення органу місцевого самоврядування) не підлягає приватизації, та майно, що перебуває в оперативному управлінні бюджетних установ, якщо інше не передбачено законом (ст. 86 ГКУ)⁸³.

Процес формування статутного капіталу має свої правила та особливості, тому що це не тільки означає разом акумулювання майна учасників, переданих товариству як внесок до статутного капіталу. Учасники товариства мають можливість врегулювати між собою відносини, внести вклад різними способами та в різних формах. Вклад і частка можуть відрізнятися в розмірах. Згідно ч. 2 ст. 14 Закону, вартість вкладу кожного учасника товариства повинна бути не менше номінальної вартості його частки⁸⁴. Це означає, що товариство може встановлювати номінальну вартість частки. Такі інструменти формування статутного капіталу дають учасникам більш широкі можливості у підході до цього процесу, з метою захисту своїх майнових інтересів.

Що стосується збільшення статутного капіталу, то тут існує кілька правил:

- Збільшення статутного капіталу товариства допускається лише після внесення всіма учасниками товариства своїх вкладів у повному обсязі (ч. 1 ст. 16 Закону)⁸⁵.

- Збільшення статутного капіталу товариства, яке володіє часткою у власному статутному капіталі, не допускається (ч. 2 ст. 16 Закону)⁸⁶.

---

⁸³ *Господарський кодекс України* від 16 січня 2003 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (11.12.18)

⁸⁴ *Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю»* від 6 лютого 2018 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19> (11.12.18)

⁸⁵ *Там само*

⁸⁶ *Там само*

При збільшенні статутного капіталу за рахунок додаткових вкладів номінальна вартість частки учасника товариства може бути збільшена на суму, що дорівнює або менша за вартість додаткового вкладу такого учасника (ч. 3 ст. 16 Закону)⁸⁷.

Можна виділити три послідовні стадії збільшення статутного капіталу:

- 1) прийняття рішення про збільшення статутного капіталу. За загальним правилом таке питання належить до компетенції вищого органу управління юридичної особи – загальних зборів;
- 2) сплата додаткових вкладів (або збільшення без них);
- 3) внесення змін до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань.

Способи збільшення статутного капіталу:

- 1) прийняття нових учасників;
- 2) реінвестування прибутку;
- 3) додаткові внески усіх учасників;
- 4) додаткові внески окремих учасників;
- 5) індексація основних фондів⁸⁸.

Учасники товариства можуть збільшити статутний капітал товариства без додаткових вкладів за рахунок нерозподіленого прибутку товариства. У такому разі, склад учасників товариства та співвідношення розмірів їхніх часток у статутному капіталі не змінюються. Разом з тим, встановлюється важливе правило про те, що збільшення розміру статутного капіталу за рахунок нерозподіленого прибутку не може призвести до перерозподілу часток учасників (якщо не залучаються додаткові вклади) (ст. 17 Закону)⁸⁹.

Таким чином, чистий прибуток, на суму якого збільшується статутний капітал, ділиться між учасниками пропорційно частці кожного зі них у

---

⁸⁷ Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» від 6 лютого 2018 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19> (11.12.18)

⁸⁸ Кравчук В. 5 способів збільшення статутного капіталу. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nalogovnet.com/uk/programs/377-5-sposobov-uvelicheniya-ustavnogo-kapitala.html> (11.12.18)

⁸⁹ Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» від 6 лютого 2018 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19> (11.12.18)

статутному капіталі. Після цього визначається нова номінальна вартість кожної пропорційно збільшеної частки. Сума таких нових вартостей дає новий розмір статутного капіталу товариства, а відсоткове співвідношення часток учасників залишиться незмінним⁹⁰.

Статутний капітал може бути збільшений також за рахунок додаткових вкладів учасників та/або третіх осіб. Це рішення приймається загальними зборами. У рішенні загальних зборів учасників товариства про залучення додаткових вкладів визначаються загальна сума збільшення статутного капіталу товариства, коефіцієнт відношення суми збільшення до розміру частки кожного учасника у статутному капіталі, запланований розмір статутного капіталу, а також строк для внесення таких вкладів. Номінальна вартість статутного капіталу може бути збільшена на суму, яка рівна або менша від вартості додаткового вкладу (ст. 18 Закону)⁹¹.

З учасником товариства та/або третьою особою може бути укладено договір про внесення додаткового вкладу. За таким договором, учасник зобов'язується зробити додатковий вклад у грошовій чи негрошовій формі, а товариство - збільшити розмір його частки у статутному капіталі чи прийняти до товариства з відповідною часткою у статутному капіталі (ч. 8 ст. 18 Закону)⁹².

Кожний учасник має переважне право зробити додатковий вклад у межах суми збільшення статутного капіталу пропорційно до його частки у статутному капіталі. Додатковий вклад від третіх осіб та учасників товариства може бути внесений лише після реалізації кожним учасником свого переважного права або відмови від реалізації такого права (ч. 2 ст. 18 Закону)⁹³.

Строк реалізації переважного права учасника на внесення додаткового вкладу у разі збільшення статутного капіталу встановлюється рішенням загальних зборів учасників, але не може перевищувати одного року з дня

---

⁹⁰ Закон про ТОВ: нові правила ведення бізнесу. Бухгалтер 24 — Інформаційний Бізнес Портал. 18.06.2018. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.buh24.com.ua/zakon-pro-tov-novi-pravila-vedennya-biznesu/> (11.12.18)

⁹¹ Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» від 6 лютого 2018 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19> (11.12.18)

⁹² Там само

⁹³ Там само

прийняття рішення про залучення додаткових вкладів. Третя особа може здійснити додатковий вклад протягом шести місяців після спливу вище зазначеного строку, якщо рішенням загальних зборів учасників не встановлено менший строк (ч. 2 ст. 18 Закону)⁹⁴.

Після спливу строку в шість місяців, які надаються для реалізації переважного права на внесення додаткового вкладу, треті особи та учасники товариства можуть вносити додаткові вклади, якщо рішенням загальних зборів учасників про залучення додаткових вкладів не встановлено менший строк (ч. 6 ст. 18 Закону)⁹⁵.

Статутом або одностайним рішенням загальних зборів учасників, в яких взяли участь всі учасники товариства, можуть встановлюватися інші строки для внесення додаткових вкладів (ч. 7 ст. 18 Закону)⁹⁶.

Протягом одного місяця з дати спливу строку для внесення додаткових вкладів, встановленого відповідно до цієї статті, загальні збори учасників товариства приймають рішення про:

- 1) затвердження результатів внесення додаткових вкладів учасниками товариства та/або третіми особами;
- 2) затвердження розмірів часток учасників товариства та їх номінальної вартості з урахуванням фактично внесених ними додаткових вкладів;
- 3) затвердження збільшеного розміру статутного капіталу товариства (ч. 9 ст. 18 Закону)⁹⁷.

Договір додаткового вкладу вважається розірваним, якщо учасник вчасно та в повному обсязі не вніс додаткового вкладу. Рішенням загальних зборів учасників не затверджено розмір частки такого учасника та/або третьої особи виходячи з фактично внесеного ним додаткового вкладу (ч. 10 ст. 18 Закону)⁹⁸.

---

⁹⁴ Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» від 6 лютого 2018 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19> (11.12.18)

⁹⁵ Там само

⁹⁶ Там само

⁹⁷ Там само

⁹⁸ Там само

Очевидно, що законодавець приділяє значну увагу збільшенню статутного капіталу за рахунок додаткових вкладів. Звичайно, що більшість моментів залишаються на розсуд учасників, які можуть врегулювати проблемні питання в статуті чи в загальних зборах, однак певні положення мають імперативний характер.

Встановлюється інститут переважного права на внесення додаткового вкладу. Переважне право надає можливість учаснику найпершим внести додатковий вклад та збільшити свою долю в товаристві.

Статутом може встановлюватися можливість учасників вносити додаткові вклади без дотримання пропорцій їхніх часток у статутному капіталі. Також, може бути встановлено право лише певних учасників вносити додаткові вклади, або ж взагалі виключений етап внесення додаткових вкладів лише тими учасниками товариства, які мають переважне право. Тобто, в статуті може бути усунуто положення про наявність переважного права на внесення додаткового вкладу (ч. 7 ст. 18 Закону)⁹⁹.

Врегламентовані процедурні питання щодо внесення додаткових вкладів — строк внесення, черговість внесення вкладів, винесення рішень за підсумками внесення додаткових вкладів, тощо.

Товариство має право зменшувати свій статутний капітал. У разі зменшення номінальної вартості часток усіх учасників товариства співвідношення номінальної вартості їхніх часток повинно зберігатися незмінним (ч. 2 ст. 19 Закону)¹⁰⁰.

Порядок зменшення статутного капіталу включає в себе такі стадії:

- прийняття рішення про зменшення статутного капіталу;
- повідомлення кредиторів (виконавчий орган через 10 днів після прийняття рішення) (ч. 3 ст. 19 Закону);
- кредитори можуть протягом 30 днів звернутися до товариства з

---

⁹⁹ Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» від 6 лютого 2018 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19> (11.12.18)

¹⁰⁰ Там само

письмовою вимогою про здійснення протягом 30 днів одного з таких заходів за вибором товариства¹⁰¹:

- 1) забезпечення виконання зобов'язань шляхом укладення договору забезпечення;
- 2) дострокове припинення або виконання зобов'язань перед кредитором;
  - укладення іншого договору з кредитором.
  - внесення змін до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань.

Основними причинами зменшення статутного капіталу є такі:

- зниження чистих активів товариства більш як на п'ятдесят відсотків порівняно з цим показником станом на кінець попереднього року;
- невнесення учасником вкладу до статутного капіталу або його частини для погашення заборгованості протягом наданого додаткового строку;
- погашення часток, належних товариству;
- повернення частки учаснику, який вийшов із товариства тощо.

Після прийняття рішення про зменшення статутного капіталу товариства його виконавчий орган протягом десяти днів має письмово повідомити кожного кредитора, вимоги якого до товариства не забезпечені заставою, гарантією чи порукою, про таке рішення¹⁰².

Виконавчий орган повинен протягом десяти днів з моменту прийняття рішення письмово повідомити кредиторів, вимоги яких не забезпечені про таке зменшення (ч. 3 ст. 19 Закону).

Протягом тридцяти днів із моменту отримання повідомлення кредитори мають право звернутись з вимогою про здійснення таких заходів за вибором товариства¹⁰³:

---

¹⁰¹ Там само

¹⁰² Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» від 6 лютого 2018 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19> (11.12.18)

¹⁰³ Там само

- 1) забезпечення виконання зобов'язань шляхом укладення договору забезпечення;
- 2) дострокове припинення або виконання зобов'язань перед кредитором;
- 3) укладення іншого договору з кредитором (ч. 4 ст. 19 Закону).

Якщо вимога не виконується у строк, кредитор має право вимагати в судовому порядку дострокового припинення або виконання зобов'язань.

Якщо кредитор не звернувся до товариства з письмовою вимогою у строк, передбачений частиною четвертою цієї статті, вважається, що він не вимагає від товариства вчинення додаткових дій щодо виконання зобов'язань перед ним (ч. 5 ст. 19 Закону)¹⁰⁴.

Уникненню конфліктів між учасниками та захисту інтересів міноритарних учасників має слугувати правило щодо незмінності пропорцій часток учасників при збільшенні розміру статутного капіталу без залучення додаткових внесків (тобто за рахунок нерозподіленого прибутку товариства) та при зменшенні розміру статутного капіталу за рішенням товариства співвідношення розмірів часток учасників у статутному капіталі не змінюється¹⁰⁵.

2.2 Правовий статус учасників товариства з обмеженою відповідальністю

Відповідно до цивільного законодавства України учасниками господарського товариства, у тому числі і товариства з обмеженою відповідальністю, можуть бути фізичні та юридичні особи. Обмеження для товариств з обмеженою відповідальністю щодо участі у них можуть встановлюватися законом (ст. 114 ЦКУ). Закон України «Про товариства з

---

¹⁰⁴ Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» від 6 лютого 2018 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19> (11.12.18)

¹⁰⁵ Фомін А. Нове законодавство: зміни в регулюванні товариств з обмеженою відповідальністю та товариств з додатковою відповідальністю [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://barristers.org.ua/news/nove-zakonodavstvo-zminy-v-regulyuvanni-tovarystv-z-obmezhenoyu-vidpovidalnistyuu-ta-tovarystv-z-dodatkovoyu-vidpovidalnistyuu/> (11.12.18)

обмеженою та додатковою відповідальністю», натомість, не визначає, хто може бути учасником чи засновником ТОВ, встановлюючи лише, що кількість учасників ТОВ не обмежується (ст. 4 Закону).

На підставі викладеного можемо зробити висновок, що учасниками ТОВ можуть бути будь-які фізичні та юридичні особи, без обмеження за будь-якими ознаками. Єдиним обмеженням щодо участі у ТОВ, на мою думку, може слугувати лише недостатній обсяг дієздатності (наприклад, недосягнення фізичною особою певного віку).

Вклад надає учаснику правового статусу співвласника товариства. Цей статус включає в себе певні права та обов'язки. Основою для їх встановлення є майновий вклад учасника.

Учасник товариства, згідно з ст. 5 Закону, має такі права:

1) брати участь в управлінні товариством: включає в себе участь в загальних зборах, ініціювання загальних зборів, ініціювання опитувань учасників товариства, участь у виконавчому та інших органах товариства, право на представництво товариства тощо;

2) отримувати інформацію про господарську діяльність товариства: включає в себе як і отримання інформації — отримувати та заслуховувати від виконавчого органу або наглядової ради звітів про стан товариства; так й ініціювання проведення фінансового аудиту;

3) брати участь у розподілі прибутку товариства: отримання дивідендів залежно від своєї частки в товаристві. Це право захищається положеннями:

- ст. 26 (після прийняття рішення про розподіл, дивіденди мають виплачуватися у шестимісячний строк);

- ст. 27 (встановлюється перелік випадків, коли виплата дивідендів може бути обмежена. Статутом можуть бути передбачені й інші підстави. Це робиться для захисту учасників від неправомірного рішення про невиплату дивідендів — законним буде лише те рішення, можливість якого передбачена в статуті);

4) у разі ліквідації товариства отримати частину майна, що залишилася після розрахунків з кредиторами, або його вартість¹⁰⁶.

До цього переліку слід додати також такі права, як:

- переважне право учасника: переважне право на купівлю частки іншого учасника та переважне право на внесення додаткового вкладу;
- право на вихід з товариства.

Право на переважну купівлю частки встановлене в ст. 20 Закону. В ньому вказується, що учасник товариства має переважне право на купівлю частки іншого учасника товариства, який продає свою частку третій особі.

Про намір продати свою частку учасник має письмово повідомити інших учасників, вказавши умови продажу (ціна, розмір частки). Якщо протягом тридцяти днів жоден з учасників не повідомив учасника про намір скористатися своїм переважним правом, то вважається, що він не використав свого права, та надав згоду на продаж частки (ч. 3 ст. 20 Закону).

Переважне право на додатковий вклад означає, що при збільшенні статутного капіталу шляхом внесення додаткових вкладів, кожен учасник має переважне право зробити додатковий вклад пропорційно до його частки у статутному капіталі у межах суми збільшення статутного капіталу.

Право на вихід з товариства логічно впливає з дієздатності учасника як фізичної або юридичної особи, які здатні мати права та реалізовувати їх. Однак існують певні обмеження щодо права на вихід з товариства.

Якщо учасник товариства володіє часткою у статутному капіталі менше 50 відсотків, то він може в будь-який момент вийти з товариства без згоди інших учасників.

Однак, якщо учасник товариства володіє часткою більше 50 відсотків, він не може вийти з товариства без згоди інших учасників. Для цього йому потрібно подати заяву про вихід з товариства, яка має бути розглянута протягом місяця з дня подання. Право на вихід з товариства учасник набуває протягом одного

---

¹⁰⁶ Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» від 6 лютого 2018 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19> (11.12.18)

місяця з дня надання згоди на його вихід останнім учасником. Він припиняє бути учасником з дня державної реєстрації його виходу (ч. 2 ст. 24 Закону).

Обов'язки учасника товариства включають в себе наступні зобов'язання:

- 1) дотримуватися статуту;
- 2) виконувати рішення загальних зборів учасників товариства¹⁰⁷.

Цей перелік не є вичерпним, і може включати у себе інші положення Закону або статуту. Наприклад, ч. 3 ст. 20 Закону, яка встановлює обов'язок учасника товариства, який вирішив продати свою частку, письмово повідомити про це інших учасників товариства.

Інші права та обов'язки учасників товариства можуть бути встановлені у статуті відповідного ТОВ.

2.3. Засади врегулювання відносин між учасниками товариства з обмеженою відповідальністю

Ст. 7 Закону дає визначення поняття корпоративного договору. Корпоративний договір — *це безвідплатний письмовий договір, за яким учасники товариства зобов'язуються реалізувати свої права та повноваження певним чином або утримуватися від їх реалізації*¹⁰⁸.

Інститут корпоративного договору був впроваджений Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо корпоративних договорів» (надалі — Закон про корпоративні договори), який був прийнятий Верховною Радою України 23 березня 2017 року та набрав чинності 18 лютого 2018 року. Та 20 грудня 2016 року Верховна Рада України прийняла новий закон — Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», який набрав чинності 17 червня 2018 року. У Законі про ТОВ також містяться норми щодо корпоративних договорів. Коли Закон про ТОВ набрав чинності, окремі норми Закону про корпоративні договори припинили

---

¹⁰⁷ Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» від 6 лютого 2018 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19> (11.12.18)

¹⁰⁸ Там само

діяти. Тобто, норми Закону про корпоративні договори припинили свою дію щодо товариств з обмеженою відповідальністю з набранням чинності Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю».

Можна виокремити такі *особливості корпоративного договору*:

- 1) положення корпоративного договору є обов'язковими лише для його сторін;
- 2) укладається у письмовій формі;
- 3) є безвідплатним;
- 4) зміст корпоративного договору не підлягає розкриттю і є конфіденційним, якщо сторони договору не домовилися про інше (ч. 5 ст. 7 Закону);
- 5) кредитори товариства можуть бути стороною такого договору;
- 6) договір, укладений стороною корпоративного договору на порушення такого договору, є нікчемним, якщо інша сторона за договором знала або могла знати про таке порушення (ч. 6 ст. 7 Закону)¹⁰⁹.

Основним предметом регулювання корпоративного договору є права та обов'язки його учасників. Це в себе включає¹¹⁰:

- 1) здійснення права на участь в управлінні ТОВ (у тому числі обов'язок сторін голосувати у певний спосіб на загальних зборах учасників, узгоджено вчиняти інші дії, пов'язані з управлінням товариством);
- 2) здійснення переважного права на придбання частки у статутному капіталі ТОВ (у тому числі обов'язок утриматися від здійснення переважного права);
- 3) здійснення права на відчуження частки у статутному капіталі ТОВ (у тому числі обов'язок відчужити частку за заздалегідь визначеною ціною);

---

¹⁰⁹ Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» від 6 лютого 2018 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19> (11.12.18)

¹¹⁰ Цікало В. *Предмет договору про здійснення прав учасників господарського товариства* // Підприємництво, господарство і право. № 2. 2017. с. 69. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/2/14.pdf> (14.12.2018)

4) здійснення прав, пов'язаних із припиненням ТОВ або виділом із нього нової юридичної особи (у тому числі право на участь у розподілі активів товариства у разі його ліквідації).

Однак, для більшості правових систем (в т. ч. англо-американська), інститут корпоративного договору не є новим, та відомий під назвою Shareholders Agreement. Практика застосування таких угод дозволяє виокремити найбільш доцільні пункти угоди, такі як¹¹¹:

1. збереження співвідношення між частками акціонерів;
2. обмеження передачі частки стороннім особам;
3. забезпечення ринку для акцій акціонера та організованого переходу у разі припинення статусу акціонера, що може виникнути у разі продажу, виходу на пенсію, втрати працездатності чи смерті;
4. захист інтересів міноритарних акціонерів;
5. мінімізація суперечок щодо управління компанією, шляхом визначення порядку обрання та контролю над органами.

Відповідні положення широко застосовуються за кордоном, введення інституту корпоративного договору дозволяє використовувати відповідні механізми й в Україні. Наприклад, положення щодо регулювання відносин, пов'язаних з переходом часток має декілька варіантів:

- можливість *примусової передачі часток* (наприклад, у випадку істотних порушень стороною корпоративного договору або припинення його існування у результаті проведення процедури ліквідації/банкрутства);
- визначення строку, протягом якого учасникам забороняється вчиняти дії з відчуження часток (*lock up period*) або ж заборона відчуження часток на користь окремих осіб;
- можливість передбачення ряду «*переважних прав*» при відчуженні часток, як наприклад¹¹²:

---

¹¹¹ Wealth Planning Group. Reference guide. *Shareholder's Agreements*. 2004. p. 1

¹¹² Мальський М. *ЮкХак № 9 Корпоративне 2017, що нового?* 08.06.2018 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://biz.nv.ua/ukr/experts/jurhak-9-korporativne-2017-shcho-novogo-1281079.html> (11.12.2018)

1. *Right of first refusal* (право першої відмови) — учасник, який отримав пропозицію від третьої особи про купівлю його частки, повинен спершу повідомити про це іншого учасника та запропонувати придбати свою частку на тих же умовах, що були запропоновані йому третьою особою. Якщо той не виявить бажання придбати частку, то учасник має право продати свою частку третій особі¹¹³.

2. *Right of first offer* (право першої пропозиції) — учасник, який бажає продати свою частку третій особі, спочатку повинен запропонувати придбати цю частку іншому учаснику, якщо останній відмовиться, учасник може продавати свою частку третій особі. Якщо інший учасник висловить бажання придбати його частку, останній також має право продати її третій особі, але на умовах не гірших, ніж ті, які були викладені в пропозиції іншому учаснику¹¹⁴.

3. *Tag along* (право приєднатися до продажу) — право міноритарного учасника приєднатися до угоди про продаж частки в товаристві мажоритарним учасником¹¹⁵;

4. *Drag along* (право змусити продати) — право мажоритарного учасника вимагати від міноритарних приєднатися до угоди про продаж частки в товаристві¹¹⁶.

Закон надав можливість вирішувати т. зв. «дедлоки» (від англ. deadlock — тупікові, безвихідні ситуації) — *випадки, які виникають при неможливості учасників досягти згоди з питань, які мають фундаментальне значення для наступної діяльності товариства.*

---

¹¹³ Нечаєв Ю., Романчук А. *Корпоративні договори в Україні: потрібна революція чи еволюція?* 19.10.2016 р. // Юридична Газета online, [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/korporativni-dogovori-v-ukrayini-potribna-revolyuciya-chi-evolyuciya.html> (13.12.2018)

¹¹⁴ Там само

¹¹⁵ Костюк А. *Корпоративні договори в Україні.* 16.10.2018. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uba.ua/documents/events/2018/20181017/5%20%20%20pres%20%D0%BA%D0%BE%D1%80%D0%BF%D0%BE%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D1%96%20%D0%B4%D0%BE%D0%B3%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%80%D0%B8%20%D0%BE%D1%87%D1%96%D0%BA%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20vs%20%D1%80%D0%B5%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C.pdf> (11.12.2018)

¹¹⁶ Там само

Д. І. Степанов вважає, що, оскільки учасники товариства є ключовими його суб'єктами, які приймають ті чи інші управлінські рішення, природньо, що за загальним правилом «дедлок» — *це те, що виникає з неможливості саме учасників домовитися*. Науковець вважає, що втрата здатності саме учасниками домовлятися має бути відправною точкою при визначенні поняття дедлоків. Проте не виключає, що дедлоки можуть виникати і на похідних рівнях управління — загальні збори, рада директорів, наглядова рада¹¹⁷.

Найпоширенішими способами вирішення «безвихідних» ситуацій вважаються:

1. «Техаська перестрілка» (Texas shoot-out). Учасник 1 пропонує Учаснику 2 викупити належну йому частку за визначеною ціною. У свою чергу, Учасник 2 протягом певного строку має право прийняти пропозицію або відмовитися від неї, зробивши Учаснику 1 зустрічну пропозицію, у якій ціна буде вищою попередньо зазначеної (крок підвищення зазвичай визначається корпоративним договором). Така «перестрілка» може мати кілька раундів, поки хтось із учасників не приймає пропозицію опонента. У корпоративному договорі варто передбачити положення про те, що якщо один із учасників не відповідає на пропозицію протягом визначеного часу, така пропозиція вважається прийнятою. Якщо у товаристві більше, ніж два учасники, то механізм працює наступним чином — один учасник повідомляє інші конфліктуючі сторони корпоративного договору про бажання продати свою частку. Інші учасники протягом встановленого часу повинні направити в закритому вигляді незалежному посереднику (третій особі) пропозицію із зазначенням ціни, яку вони готові заплатити за відповідну частку. Після надходження всіх пропозицій конверти одночасно відкриваються, а учасник, який ініціював «перестрілку» зобов'язується продати свою частку тому учаснику, який запропонував найвищу ціну¹¹⁸.

---

¹¹⁷ Степанов. Д. *Дедлоки в непубличных корпорациях: возможные варианты развития законодательства и судебной практики*. 2015, с.8

¹¹⁸ Дацив С. *Новый закон об ООО: рискуй, стреляй, торгуйся*. 4.07.2018. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/rus/columns/2018/07/4/638305/> (11.12.2018)

2. «Голландський аукціон» (Dutch Auction). Учасники товариства — сторони корпоративного конфлікту — надсилають повідомлення незалежному посереднику (третій особі), у яких вказують мінімальну ціну, за яку вони готові продати свою частку. Той учасник, чия запропонована ціна продажу є найвищою (переможець), зобов'язаний придбати частки того (тих), чия запропонована ціна нижча¹¹⁹.

3. «Російська рулетка» (Russian Roulette/Buy-Sell) найчастіше використовується для ситуацій, де два учасники володіють частками 50:50 та мають більш-менш однакові фінансові ресурси. Учасник 1, який має намір врегулювати «тупікову» ситуацію, пропонує Учаснику 2 викупити його частку за визначеною ціною. У свою чергу, Учасник 2 має право акцептувати таку пропозицію або відмовитися від неї, зробивши Учаснику 1 зустрічну пропозицію (запропонувати Учаснику 1 продати його частку на таких же умовах). Якщо Учасник 2 робить Учаснику 1 зустрічну пропозицію, то Учасник 1 зобов'язаний продати свою частку на відповідних умовах)¹²⁰. На практиці Учасник, що ініціює «перестрілку» має менше переваг, оскільки, роблячи пропозицію викупити його частку, він не знає чи стане єдиним власником компанії, чи його частку викупить інший Учасник. Разом з тим, ініціюючому Учаснику вигідно пропонувати ринкову ціну за частку, адже існує ризик, що він сам буде змушений прийняти аналогічну пропозицію¹²¹.

Отже, корпоративний договір — важлива новела в законодавстві України. Вона встановлює можливість учасників врегулювати їх відносини відповідно до своїх інтересів. Будь-який закон не міже містити норми на усі випадки життя. Тому, залишення врегулювання відносин на розсуд самих учасників цих відносин є позитивним нововведенням в корпоративному законодавстві.

На відміну від корпоративного договору, статут товариства — це

---

¹¹⁹ Дацив С. *Новый закон об ООО: рискуй, стреляй, торгуйся*. 4.07.2018. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/rus/columns/2018/07/4/638305/> (11.12.2018)

¹²⁰ Там само

¹²¹ Кацер. Ю., Вельгус В. *Deadlock. Репетиція «корпоративного розлучення» задля збереження бізнесу*. 14.06.2016. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://yur-gazeta.com/publications/practice/korporativne-pravo-ma/deadlock-repeticiya-korporativnogo-rozluchennya-zadlya-zberezhennya-biznesu.html> (11.12.2018)

установчий документ товариства, в якому, при реєстрації, встановлюються права та обов'язки учасників товариства та врегульовуються відносини, що можуть виникнути при управлінні товариством.

Перша редакція статуту товариства підписується всіма учасниками товариства. Справжність підписів учасників має засвідчуватися нотаріально¹²².

У порівнянні з попереднім регулюванням, Закон скоротив перелік обов'язкових положень статуту до наступних трьох:

- 1) повне та скорочене (за наявності) найменування товариства;
- 2) органи управління товариством, їх компетенція, порядок прийняття ними рішень;
- 3) порядок вступу до товариства та виходу з нього (ч. 5 ст. 11 Закону)¹²³.

Тепер можна не вказувати перелік учасників, їх персональні дані, інформацію про розподіл часток учасників товариства у статутному капіталі, відомості про розмір статутного капіталу товариства та деякі інші відомості, які раніше зазначались в статуті товариства.

Одним із найважливіших новел є усунення положення про те, що слід обов'язково реєструвати зміни в статуті. Це є особливо актуальним при зміні розміру статутного капіталу, в тому числі і при вступі нового учасника.

Зараз достатньо підготувати та подати на реєстрацію реєстраційну заяву та інші документи, необхідні для проведення реєстраційних дій щодо внесення змін до відомостей в Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань.

Закон залишив достатнього багато питань в управлінні товариством на розсуд учасників, дозволивши врегулювати більшість положень на розсуд учасників в статуті. На мою думку, в статуті слід врегулювати наступні аспекти:

- *Порядок проведення загальних зборів та голосування.* У новому Законі було прибрано таке поняття, як кворум. Тепер учасники можуть

---

¹²² Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» від 6 лютого 2018 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19> (11.12.18)

¹²³ Там само

встановити перелік питань, які можуть бути вирішені більшістю, 2/3 або іншою кількістю (ч. 5 ст. 34 Закону). Це положення особливо важливе для захисту міноритарних акціонерів — надати їм можливість для впливу на рішення, або усунути можливість одноособіного управління мажоритарієм.

- *Відповідальність та обмеження повноважень посадових осіб.*

Новим Законом інститут відповідальності посадових осіб (до яких входять члени виконавчого органу, члени наглядової ради та інші особи, як прямо передбачені статутом) розширюється та деталізується (ч. 1 ст. 42 Закону). За свої дії, якщо вони завдали збитків товариству, посадові особи будуть нести солідарну відповідальність.

Даний інститут є важливим інструментом учасників для регламентування діяльності посадових осіб з превентивною метою щодо неналежного корпоративного управління або зловживання повноваженнями.

Разом з тим, Закон не передбачає обмеження повноважень посадових осіб ТОВ, окрім введення інституту значного правочину чи правочину із заінтересованістю. На практиці широко поширені випадки, коли виконавчий орган ТОВ (директор), в умовах відсутності дієвого обмеження його повноважень, здійснював дії, котрі вважаються правомірними, адже випливають із статусу такого органу, однак спрямовані на шкоду ТОВ, або вчиняються із корисливою метою такої особи. За відсутності дієвого механізму для визнання таких дій незаконними та недійсними, відповідні ситуації можуть мати вкрай негативні наслідки для ТОВ. Саме тому, особливе значення має обмеження повноважень посадових осіб ТОВ самими учасниками у статуті.

- *Напрямки діяльності товариства;*

- *Права і обов'язки учасників.* Нормою Закону дозволено встановлювати права та обов'язки учасників. Це доволі широка можливість для врегулювання відносин між учасниками.

Наприклад, визначити строк, порядок, розмір та спосіб проведення розрахунків з учасником, що виходить з товариства. Можна встановити інший, ніж 1-річний, строк для виплати колишньому учаснику його частки, тощо.

- *Статутний капітал.* На мою думку, слід обов'язково встановити строк та порядок внесення додаткових вкладів. Також, можна встановити обмеження щодо зміни співвідношення часток учасників товариства.

Окремо варто прописати механізм реалізації права на переважне придбання частки при її продажі, для уникнення в майбутньому корпоративних спорів.

- *Виплата дивідендів учасникам* та період, за який здійснюється виплата дивідендів, та строк для такої виплати.

- *Значні правочини, а також правочини із заінтересованістю.* Це ті правочини, які мають підвищений інтерес для компанії, або підвищену вартість, оскільки існує ризик того, що компанія може втратити якісь активи.

Правочини, щодо яких є заінтересованість. Правочин вважається правочином, щодо якого є заінтересованість, якщо він укладається товариством з будь-ким із таких осіб: 1) посадові особи товариства; 2) афілійовані особи товариства; 3) учасник (або його афілійовані особи), який одноосібно або спільно володіє часткою, що становить 20 відсотків статутного капіталу; 4) юридична особа, у якій будь-яка із вищезазначених осіб є членом органу; 5) інші особи, визначені статутом. Порядок надання згоди на вчинення правочинів із заінтересованістю встановлюється статутом товариства, відсутність порядку у статуті — положення про такі правочини не застосовується. Тобто, положення стосовно правочинів з заінтересованістю є виключно диспозитивними. Посадові особи несуть солідарну відповідальність за збитки завдані товариству внаслідок порушення порядку надання згоди на вчинення правочинів, щодо яких є заінтересованість (ст. 45 Закону)¹²⁴. У статуті потрібно врегулювати укладення таких правочинів для того, щоб, обмежити можливості директора чи афілійованих осіб укладати певні угоди.

Значні правочини визначаються залежно від вартості предмета правочину чи інших критеріїв, які визначаються в статуті товариства. За загальним

---

¹²⁴ Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» від 6 лютого 2018 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19> (11.12.18)

правилом, згоду на вчинення значних правочинів надають загальні збори (якщо інше не передбачено статутом). Проте якщо вартість предмета правочину перевищує 50 відсотків вартості чистих активів товариства станом на кінець попереднього кварталу, згода на такий правочин надається виключно загальними зборами (імперативне положення)¹²⁵.

Значний правочин лише тоді створює для товариства права та обов'язки, коли він є належно схваленим. Ч. 3 ст. 92 Цивільного кодексу України встановлює, що представництво юридичної особи не має юридичної сили, крім випадків, коли юридична особа доведе, що третя особа не знала чи за всіма обставинами не могла не знати про такі обмеження¹²⁶. Норма Закону доповнює положення Цивільного кодексу України в контексті наслідків прийняття значного правочину без схвалення — у такому випадку, для оскарження товариству потрібно буде лише довести, що такого схвалення не відбувалось.

Також варто зазначити, що посадові особи несуть солідарну відповідальність за збитки завдані товариству внаслідок порушення порядку надання згоди на вчинення значних правочинів (ст. 44 Закону).

- *Аудит фінансової звітності товариства.* Можна передбачити положення про те, що загальні збори можуть ухвалити рішення про відшкодування витрат учасника/учасників на аудит фінансової звітності товариства. Завдяки учасникам-ініціаторам проведення аудиту можна знайти певні «дірки» у фінансовій звітності, що буде корисним для усіх учасників і/або для діяльності самого товариства. У таких випадках, логічним видається покласти витрати на товариство.

Статут товариства — важливий елемент в його існуванні. Новий закон надав більше дискреції його учасникам у корпоративному управлінні. Більшість норм Закону містять пункт «*статут може містити інше положення*». Новий

---

¹²⁵ Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» від 6 лютого 2018 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19> (11.12.18)

¹²⁶ Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (11.12.18)

Закон надав можливість учасникам реалізовувати свою дискрецію використовуючи значно ширший правовий інструментарій.

РОЗДІЛ III

ЗАСАДИ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ У ТОВАРИСТВІ З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ

3.1. Загальні збори учасників товариства з обмеженою відповідальністю

Загальні збори — вищий орган управління ТОВ, тому його компетенція включає в себе управління всією діяльністю товариства. Відповідно до ст. 30 Закону, загальні збори учасників можуть вирішувати будь-які питання діяльності товариства¹²⁷.

Закон визначає перелік питань, які належать до виключної компетенції загальних зборів (ч. 2 ст. 30 Закону). Проте, до виключної компетенції загальних зборів можуть бути віднесені й інші питання (ч. 4 ст. 30 Закону)¹²⁸. Таким чином, виключні повноваження загальних зборів товариства можна поділити на обов'язкові: ті, що встановлені у ч. 2 ст. 30 Закону; а також додаткові: такі, що визначаються як виключні у статуті конкретного товариства.

За критерієм їх змісту, повноваження загальних зборів, визначені ч. 2. ст. 30 Закону, можна умовно розділити на декілька груп:

1. Повноваження з вирішення стратегічних питань діяльності товариства:

- 1) визначення основних напрямів діяльності товариства;
- 2) внесення змін до статуту товариства, прийняття рішення про здійснення діяльності товариством на підставі модельного статуту;
- 3) затвердження результатів діяльності товариства за рік або інший період;
- 4) прийняття рішень про виділ, злиття, поділ, приєднання, ліквідацію та перетворення товариства, обрання комісії з припинення (ліквідаційної комісії),

---

¹²⁷ Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» від 6 лютого 2018 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19> (11.12.18)

¹²⁸ Там само

затвердження порядку припинення товариства, порядку розподілу між учасниками товариства у разі його ліквідації майна, що залишилося після задоволення вимог кредиторів, затвердження ліквідаційного балансу товариства¹²⁹.

Загальні збори мають виключне право вирішувати, якою діяльністю має займатись товариство, і на підставі цього збори або виконавчий орган будуть формувати план діяльності товариства на основі строкового планування. Те ж стосується питань про реорганізацію товариства (тільки його власники можуть змінювати його правове становище) та внесення змін до статуту, як керівного документу товариства.

2. Повноваження з вирішення майнових питань:

- 1) зміна розміру статутного капіталу товариства;
- 2) затвердження грошової оцінки негрошового вкладу учасника;
- 3) перерозподіл часток між учасниками товариства у випадках, передбачених Законом;
- 4) прийняття рішення про придбання товариством частки (частини частки) учасника;
- 5) розподіл чистого прибутку товариства, прийняття рішення про виплату дивідендів¹³⁰.

Статутний капітал — майнова основа товариства, тому логічно, що питання про збільшення чи зменшення розміру статутного капіталу можуть вирішувати лише власники товариства (наприклад, питання про збільшення статутного капіталу за рахунок додаткових вкладів учасників, або за рахунок нерозподіленого прибутку).

Частки учасників, їх розмір та зміна їх власника (шляхом їх перерозподілу, придбання чи викупу) також є важливим питанням, яке вирішується поміж учасниками.

---

¹²⁹ Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» від 6 лютого 2018 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19> (11.12.18)

¹³⁰ Там само

На окрему увагу заслуговує затвердження грошової оцінки негрошового вкладу учасника. Важливість цього питання підкреслюється тим, що, згідно з ч. 3 ст. 13 Закону, воно встановлюється одностайним рішенням загальних зборів.

Вклад у негрошовій формі дозволяє брати участь в товаристві цінними паперами чи іншим майном, яким, відповідно до ст. 190 ЦК України вважаються окрема річ, сукупність речей, а також майнові права та обов'язки¹³¹. Учасники самостійно вирішують, який вплив для товариства матиме вклад нового учасника (наприклад, внесення як вкладу патенту на нову технологію).

3. Повноваження з управління товариством:

1) обрання та припинення повноважень наглядової ради товариства або окремих членів наглядової ради, встановлення розміру винагороди членам наглядової ради товариства;

2) обрання одноосібного виконавчого органу товариства або членів колегіального виконавчого органу (всіх чи окремо одного або декількох з них), встановлення розміру винагороди членам виконавчого органу товариства;

3) визначення форм контролю та нагляду за діяльністю виконавчого органу товариства;

4) створення інших органів товариства, визначення порядку їх діяльності¹³².

Вже згадувалось, що загальні збори учасників є вищим органом управління, наділений правом призначати склад інших органів. Це включає в себе право на призначення та припинення діяльності посадових осіб органів управління, контроль та нагляд за їх діяльністю.

Важливим є те, що загальні збори зможуть самі обрати форму контролю чи нагляду — щомісячні/щоквартальні звіти, аудит, тощо. Закон це не обмежує, лише містить положення про одну форму контролю — можливість проведення аудиту фінансової звітності товариства на вимогу учасників (ст. 41 Закону).

---

¹³¹ Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (11.12.18)

¹³² Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» від 6 лютого 2018 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19> (11.12.18)

Законом та статутом встановлюється порядок скликання та проведення загальних зборів, чим визначається процесуальний аспект загальних зборів. Цими положеннями товариство захищається від можливих незаконних рішень у результаті змови певної групи учасників. Тобто, встановлені вимоги до процедури скликання зборів (обов'язкове оповіщення усіх учасників, тощо) запобігають можливостям проведення нелегітимних загальних зборів, та дають додаткові гарантії при виникненні корпоративних спорів щодо оскарження рішень загальних зборів.

Загальні збори — вищий орган товариства. Тому логічно, що він має особливий порядок проведення зборів. Це включає в себе і скликання загальних зборів. Скликати збори може лише уповноважена особа, до якої належать органи ТОВ, а також учасники товариства. Що цікаво, Закон містить положення не тільки про можливість скликання зборів, а й про обов'язковість такого скликання.

Ч. 1 ст. 31 Закону встановлює, що загальні збори учасників скликаються у таких випадках:

- 1) з ініціативи виконавчого органу товариства;
- 2) на вимогу наглядової ради товариства;
- 3) на вимогу учасника або учасників товариства, які на день подання вимоги в сукупності володіють 10 або більше відсотками статутного капіталу товариства¹³³.

Також, загальні збори мають бути скликані виконавчим органом:

- якщо учасник товариства не вніс вклад для погашення заборгованості протягом наданого додаткового строку (ч. 2 ст. 15 Закону);
- якщо вартість чистих активів товариства знизилася більш як на 50 відсотків порівняно з цим показником станом на кінець попереднього року¹³⁴.

Обов'язкове скликання загальних зборів у разі зниження вартості чистих активів товариства є додатковою гарантією прав учасників. Окрім отримання

---

¹³³ Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» від 6 лютого 2018 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19> (11.12.18)

¹³⁴ Там само

актуальної інформації щодо фінансового стану товариства, учасник може ініціювати фінансовий аудит (ст. 41 Закону) або вчиняти інші заходи для вирішення проблем товариства. Обов'язкове скликання зборів забезпечує можливість швидкого реагування загальними зборами на поточну ситуацію в товаристві.

Вимога наглядової ради або учасників товариства про скликання загальних зборів учасників подається виконавчому органу товариства. У вимозі має бути вказано порядок денний зборів, а якщо збори скликаються на вимогу учасників — інформація про розмір часток таких учасників (ч. 5 ст. 31 Закону).

Загальні збори учасників скликаються виконавчим органом товариства. Дії щодо скликання загальних зборів мають бути проведені протягом 20 днів з дня отримання вимоги. (ч. 8 ст. 31 Закону).

Скликання учасників для загальних зборів здійснюється шляхом надсилання повідомлення кожному із учасників. Якщо протягом 10 днів після отримання виконавчим органом вимоги про скликання органів учасники не отримують повідомлення про скликання, то збори можуть бути скликані особами, що ініціювали скликання зборів. Повідомлення учасників має бути надіслано не менше ніж за 30 днів до запланованої дати проведення зборів, якщо інший строк не встановлений статутом товариства.

Згідно з ч. 4 ст. 32 Закону, повідомлення має надсилатись поштовим відправленням з описом вкладення. Однак, у статуті товариства може бути встановлена інша форма повідомлень. На мою думку, слід передбачити можливість повідомлення учасників електронною поштою. Однак, при цьому, слід звертати увагу на механізм підтвердження отримання відповідного повідомлення.

У повідомленні, окрім дати, часу та місця зборів, обов'язково вказується порядок денний зборів. Окрім питань, які включає ініціатор скликання, туди можуть бути включені питання, запропоновані виконавчим органом (ч. 7 ст. 31 Закону) або учасником/учасниками, які володіють 10 відсотками статутного капіталу (ч. 7 ст. 32 Закону).

Положення Закону додають гнучкості загальним зборам у прийнятті рішень. Особиста участь учасника не вимагається, а самі загальні збори можуть бути проведені дистанційно у форматі відеоконференції. Це сприяє швидкому прийняттю рішень, коли це може бути необхідним (критичне зниження рівня чистих активів, значний конфлікт інтересів у дирекції або інша ситуація, що потребує швидкого реагування).

Також, як альтернатива, може бути використано метод опитування учасників для прийняття рішення. За умови дотримання процедури, результати такого опитування набувають статусу рішення загальних зборів.

Нововведення стосовно дистанційного проведення загальних зборів учасників ТОВ значно спростить управління товариством, наприклад, де учасниками є нерезиденти. Разом із тим існує ризик того, що недобросовісні учасники зможуть блокувати прийняття рішень, шляхом ігнорування відеоконференцій, заочних голосувань чи письмових опитувань. Тому питання порядку проведення загальних зборів учасників та обов'язки (відповідальність) учасників очевидно варто врегулювати у статуті.

Загальні збори не передбачають обов'язкової особистої участі в них учасника. Учасник може брати участь через представника, а також збори можуть бути проведені в режимі відеоконференції. При цьому, незалежно від формату зборів, вони фіксуються протоколом.

Рішення загальними зборами можуть прийматись відкритим голосуванням, заочним голосуванням або шляхом опитування. Відкритим голосуванням приймаються рішення зборів, якщо інше не передбачено статутом.

Заочне голосування відбувається шляхом подання учасником письмової заяви із зазначенням свого голосу щодо кожного окремого питання порядку денного. Справжність підпису учасника на заяві засвідчується нотаріально, а сама заява долучається до протоколу зборів.

Голосування шляхом опитування проводиться наступним способом. Ініціатор опитування (ним може бути будь-який учасник товариства або виконавчий орган) складає проект рішення із питання, щодо якого проводиться

опитування, та надсилає його іншим учасникам товариства (можливе використання електронних засобів комунікації).

Учасник товариства схвалює проект рішення та надсилає ініціатору протягом 15 днів. Через 10 днів після завершення строку для прийняття відповідей на опитування, ініціатор надсилає результати опитування всім учасникам товариства, та передає виконавчому органу підписані письмові рішення. Після цього вони набувають статус протоколу.

Рішення вважається прийнятим, якщо за нього проголосували всі учасники товариства¹³⁵.

Шляхом опитування не можуть прийматися рішення про:

- реорганізацію та ліквідацію товариства;
- внесення змін до статуту;
- виключення учасника з товариства;
- зміна розмірів часток у або визначення розміру статутного капіталу;
- зміни в органах товариства та інші питання, визначені статутом.

Хоча ці питання і віднесені до виключної компетенції загальних зборів та, теоретично, можуть вирішені шляхом опитування, законодавець вирішує обмежити предмет опитування як рішення загальних зборів.

На мою думку, це було зроблено для захисту прав учасників, щоб забезпечити безпосереднє обговорення відповідних питань учасниками та унеможливити оскарження прийнятих таким чином рішень як таких, зміст яких було неправильно зрозуміло учасниками.

У статуті можуть бути передбачені інші питання, які не можуть вирішуватися шляхом опитування. Товариство має в цьому питанні свободу розсуду, тому сюди може бути включено будь-яке питання. На мою думку, слід обмежити прийняти рішення про дивіденди, а також обрання членів органів ТОВ.

---

¹³⁵ Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» від 6 лютого 2018 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19> (11.12.18)

У новому Законі необхідністю кворуму не передбачено. За Законом України «Про господарські товариства», який до набрання чинності Законом регулював питання створення та функціонування товариств із обмеженою відповідальністю, загальні збори учасників вважались повноважними, якщо на них були присутні учасники (представники учасників), що володіють у сукупності більш як 50 відсотків голосів, якщо інше не було передбачено статутом товариства, де була відсутня частка держави. Неможливість зібрати необхідний кворум часто не давала можливості прийняти, необхідні для діяльності товариства рішення та, відповідно, блокувала його діяльність. Хоча обмеження у вигляді кворуму зняте, новий Закон містить вимоги щодо мінімальної кількості голосів, необхідних для прийняття рішень.

Законодавець диференціював рішення на ті, які приймаються більшістю голосів всіх учасників товариства, $\frac{3}{4}$ або ж одностайно. Статутом може бути передбачена інша кількість голосів, необхідних для прийняття рішення (пропорція або відсоток від загальної кількості), крім тих, які згідно закону вимагають одностайного прийняття рішень усіма учасниками.

У ч. 2 ст. 30 Закону встановлюється перелік питань, які належать до виключної компетенції загальних зборів. Враховуючи важливість цих питань, Законом встановлюється додаткова гарантія для захисту прав учасників товариства шляхом зміни пропорцій при прийнятті рішень.

У ч. 2, 3 ст. 34 Закону вказуються ситуації, коли рішення приймаються не простою більшістю голосів, а одностайно або $\frac{3}{4}$.

$\frac{3}{4}$ голосів приймаються рішення про питання, встановлені п. 2, 3 та 13 ч. 2 ст. 30, а саме:

- 1) внесення змін до статуту товариства, прийняття рішення про здійснення діяльності товариством на підставі модельного статуту;
- 2) зміна розміру статутного капіталу товариства;
- 3) прийняття рішення про реорганізацію або припинення товариства¹³⁶.

---

¹³⁶ Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» від 6 лютого 2018 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19> (11.12.18)

Одноставно мають прийматись рішення, передбачені п. 4, 5, 9, 10 ч. 2 ст. 30, а саме:

- 1) затвердження грошової оцінки негрошового вкладу учасника;
- 2) перерозподіл часток між учасниками товариства у випадках, передбачених цим Законом;
- 3) створення інших органів товариства, визначення порядку їх діяльності;
- 4) прийняття рішення про придбання товариством частки (частини частки) учасника¹³⁷.

Однак, у статуті товариства може бути передбачена інша кількість голосів, яка є необхідною для прийняття рішень щодо питань, зазначених вище. Кількість голосів має бути не меншою, ніж більшість учасників (тобто, більше за 50 відсотків).

У ст. 37 Закону вперше було передбачено порядок прийняття рішення загальних зборів товариства в якому є лише один учасник. Таке рішення приймається учасником товариства одноособово та оформлюються письмовим рішенням такого учасника. До такого рішення не застосовуються положення ст. 32-36 Закону, що стосуються загальних зборів учасників товариства.

Вимоги до оформлення рішення таких зборів в Законі не встановлені. Цілком можливо, що письмове рішення учасника слід оформлювати як протокол. Однак, законодавчої вимоги для цього не існує.

Якщо раніше у товариства з одним учасником були проблеми з прийняттям та належним оформленням рішення загальних зборів, Закон спростив цю процедуру. Нова редакція Закону щодо цього питання є подібною до статті 4 Дванадцяті директиви №89/667/ЄЕС від 21 грудня 1989 року про товариства з обмеженою відповідальністю з єдиним учасником. Відповідно до неї, єдиний учасник виконує повноваження загальних зборів товариства, а

---

¹³⁷ Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» від 6 лютого 2018 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19> (11.12.18)

рішення, які ухвалені єдиним учасником, мають бути зафіксовані у протоколі, або вчинені в іншій письмовій формі¹³⁸.

3.2. Наглядова рада та виконавчий орган товариства з обмеженою відповідальністю

Наглядова рада — це орган товариства, призначений загальними зборами учасників, який здійснює регулювання та контроль за діяльністю виконавчого органу товариства для захисту прав учасників.

Наглядова рада є спеціалізованим органом, який утворюється з певним завданням — нагляд за виконавчим органом. Оскільки створення ради є факультативним, то за відсутності органу, такі функції здійснюють загальні збори.

Завданням наглядової ради є нагляд за здійсненням виконавчим органом своїх завдань із управління поточною діяльністю для реалізації стратегії товариства.

Засади діяльності наглядової ради, склад, повноваження, розмір винагороди членів наглядової ради та інші питання встановлюються статутом товариства. Загальні збори можуть тимчасово зупинити або припинити повноваження наглядової ради в будь-який момент з будь-яких підстав.

Порядок роботи наглядової ради в законодавстві України не врегульований. Ні порядок скликання, ні порядок та періодичність проведення засідань, ні порядок прийняття рішень. Тому, ці питання залишаються на розсуд учасників та врегульовуються у статуті товариства та інших внутрішніх актах товариства (Положення про Наглядову раду, посадові інструкції її членів, тощо).

Принципи корпоративного управління — це підзаконний нормативно-правовий акт, затверджений рішенням Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку (надалі – Принципи корпоративного управління) від 22 липня

---

¹³⁸ Директива 89/667/ЄЕС Ради Європейських Співтовариств «Щодо приватизованих підприємств з обмеженою відповідальністю з одним учасником» від 21.12.1989 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_459 (11.12.18)

2014 року. У главі 6 частини документу вказано, що Принципи корпоративного управління мають рекомендаційний характер та розраховані на добровільне застосування.

У Принципах корпоративного управління описується рекомендація для ТОВ та АТ щодо покращення корпоративного управління своїми підприємствами. Як пише Комісія про мету створення такого документа — *«Головним стимулом щодо дотримання Принципів товариствами є економічна доцільність та об'єктивно існуючі вимоги ринку щодо залучення інвестицій»*¹³⁹.

П. 3.1.4 Принципів корпоративного управління, рекомендує проводити засідання наглядової ради не рідше одного разу на квартал.

Кожне товариство у статуті може передбачати положення про порядок роботи та процедуру позачергового скликання наглядової ради, для забезпечення своїх інтересів. Головне — забезпечити самостійну та ефективну роботу наглядової роботи.

У Законі не встановлюються вимоги до кандидатів у члени наглядової ради. У п. 3.1.4 Принципів корпоративного управління зазначено, що члени наглядової ради повинні володіти знаннями, кваліфікацією та досвідом, необхідними для виконання своїх посадових обов'язків¹⁴⁰.

Для реалізації функцій контролю та регулювання, статутом товариства визначається компетенція наглядової ради. Закон не встановлює обмежень на визначення повноважень наглядової ради. Зокрема, до компетенції наглядової ради може бути віднесено:

- призначення виконавчого органу, зупинення чи припинення їх повноважень, встановлення винагороди членам виконавчого органу;
- повноваження загальних зборів, які були делеговані наглядовій раді (крім тих, які віднесені до виключної компетенції загальних зборів згідно із ст. 30 Закону).

---

¹³⁹ Рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку «Про затвердження Принципів корпоративного управління» від 22 липня 2014 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr955863-14> (11.12.18)

¹⁴⁰ Там само

У Принципах корпоративного управління у п. 3.1.3. вказується, що до основних функцій наглядової ради належить:

- ухвалення стратегії товариства та бізнес-планів, затвердження річного бюджету, контроль за їх реалізацією;
- забезпечення офіційності та прозорості процедури висунення та обрання членів виконавчого органу;
- здійснення контролю за фінансово-господарською діяльністю товариства, у тому числі забезпечення підготовки повної та достовірної публічної інформації про товариство;
- здійснення контролю за запобіганням, виявленням та врегулюванням конфлікту інтересів посадових осіб органів товариства, у тому числі за використанням майна товариства в особистих інтересах та укладення угод з пов'язаними особами¹⁴¹.

Також, у п. 3.1.1. Принципів корпоративного управління встановлюється, що наглядова рада забезпечує цілісність та ефективність існуючих в товаристві систем обліку та контролю, перевіряє достовірність квартальної та річної фінансової звітності, яка оприлюднюється товариством¹⁴².

У п. 3.3.2 вказується перелік питань, які можуть бути віднесені до звіту наглядової ради, що подається на щорічні загальні збори. Він має містити повну інформацію про стан товариства, а саме відомості про:

- господарську діяльність товариства, включаючи опис характеру та основних видів діяльності з зазначенням основних категорій товарів, що виробляються (послуг, що надаються; робіт, що виконуються), опис основних ринків та основних каналів збуту;
- основні фінансові показники діяльності товариства за звітний період;
- зміни в організаційній структурі товариства;
- участь товариства в інших підприємствах;

---

¹⁴¹ Рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку «Про затвердження Принципів корпоративного управління» від 22 липня 2014 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr955863-14> (11.12.18)

¹⁴² Там само

- заплановані напрями діяльності на наступний рік¹⁴³.

В. М. Кравчук виділяє чотири форми контролю наглядової ради за діяльністю виконавчого органу:

- затвердження рішень;
- попереднє погодження рішень та дій;
- зупинення виконання рішення (право «вето»);
- скасування рішення або заборона певної дії¹⁴⁴.

Водночас, автор зазначає, що для запобігання зловживань слід чітко визначити коло осіб, які мають застосувати право «вето» — це можуть бути учасники, що володіють певною кількістю голосів, або члени наглядової ради.

Для підвищення ефективності діяльності наглядової ради, згідно з п. 3.1.13 Принципів корпоративного управління, існує можливість для заснування:

- тимчасових комітетів (для вирішення ситуативних питань);
- постійних комітетів (рекомендується створити комітет із запобігання виникненню конфлікту інтересів, аудиторський комітет та комітет з питань призначень та винагород);
- посади корпоративного секретаря¹⁴⁵.

І. В. Спасибо-Фатеева у своїй монографії проводить аналіз законодавства щодо наглядової ради, порівнює із законодавством та практикою інших країн, та описує проблеми функціонування наглядової ради¹⁴⁶.

Важливе питання постає щодо забезпечення незалежності наглядової ради. На думку автора, в Україні існує велика проблема із обранням членів

---

¹⁴³ Рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку «Про затвердження Принципів корпоративного управління» від 22 липня 2014 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr955863-14> (11.12.18)

¹⁴⁴ Кравчук В. *Корпоративне право : науково-практичний коментар законодавства та судової практики*. Істина. 2008. с. 387

¹⁴⁵ Рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку «Про затвердження Принципів корпоративного управління» від 22 липня 2014 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr955863-14> (11.12.18)

¹⁴⁶ Спасибо-Фатеева І. (за ред.) *Корпоративне управління*. Право. 2007. с. 375 - 381

наглядової ради, по-перше, щоб вона була незалежною, по-друге, щоб враховувались інтереси меншості.

Також, авторка описує проблему із занадто широким колом повноважень наглядової ради, т. зв. «сильна» наглядова рада. Основною функцією наглядової ради є контроль та нагляд за діяльністю виконавчого органу. До повноважень наглядової ради не має входити можливість приймати рішення, що стосуються безпосередньої діяльності товариства.

Наглядова рада не є панацеєю для забезпечення належного корпоративного управління в товаристві. О. Р. Кібенко пропонує врахувати закордонний досвід та, застосувати такі форми захисту, як:

- можливість т. зв. дискваліфікації директорів (позбавлення їх права входити до складу органів управління господарських товариств та інших господарюючих суб'єктів у разі вчинення ними порушень своїх обов'язків на підставі рішення суду, винесеного по цивільній справі);

- запровадження інституту адміністративних перевірок;

- запровадження інституту похідних позовів;

- застосування спеціальних механізмів захисту прав меншості;

- підсилення цивільної та кримінальної відповідальності членів виконавчого органу за дії, вчинені не на користь товариства¹⁴⁷.

Наглядова рада є важливим інструментом корпоративного управління. Забезпечивши її незалежність та необхідні умови для функціонування, учасники товариства створюють додатковий елемент контролю за діяльністю виконавчого органу, тим самим створюючи ще одну складову у механізмі забезпечення законності та ефективності діяльності виконавчого органу.

Виконавчий орган товариства — це орган, якій здійснює управління поточною діяльністю товариства.

---

¹⁴⁷ Кібенко О. *Загальна характеристика роботи: Сучасний стан та перспективи правового регулювання корпоративних відносин: порівняльно-правовий аналіз права ЄС, Великобританії та України*. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=ARD&P21DBN=ARD&Z21ID=&Image_file_name=DOC/2006/06korpvu.zip&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1 (11.12.18)

П. 3.2.2 Правил корпоративного управління визначає функції виконавчого органу, а саме: розробка та передання на затвердження наглядовій раді проектів річного бюджету та стратегії товариства, самостійна розробка і затвердження поточних планів та оперативних завдань товариства і забезпечення їх реалізації.

Виконавчий орган товариства може бути одноосібним (директор) або колегіальним (дирекція) на чолі з головою колегіального органу (генеральним директором). Назви посадових осіб та органу визначаються ч. 4, 5 ст. 39 Закону, однак в статуті товариства можуть бути передбачені інші назви.

В компетенцію виконавчого органу із управління поточною діяльністю товариства не можуть входити питання, які належать до виключної компетенції загальних зборів або наглядової ради.

Якщо певні питання виходять за межі звичайної щоденної діяльності товариства, з цього приводу генеральним директором скликається засідання виконавчого органу. Критеріями, які відрізняють, чи варто щодо такого питання скликати засідання, можуть бути: сума, тип, предмет правочину. Такі критерії, а також інші підстави для скликання засідання можуть бути обмежені в статуті, і порушення таких обмежень може бути підставою для розірвання із генеральним директором.

Це положення забезпечує недопущення перевищення генеральним директором своїх повноважень при вирішенні питань, що стосуються товариства. Наявність критеріїв, про які згадувалось вище, а також свобода у їх встановленні, дозволяє власникам товариства ефективно визначити компетенцію генерального директора та запобігти можливим зловживанням. Порушення положень статуту, що стосується таких обмежень, може бути підставою для звільнення генерального директора.

Положення щодо обмеження прийняття рішень виконавчим органом, що виходить за межі звичайної щоденної діяльності стосується лише прийняття рішень колегіальним виконавчим органом. На мою думку, у статуті слід передбачити таке ж положення, яке б стосувалось і одноосібного виконавчого

органу, оскільки існує такий же, якщо не більший, ризик перевищення компетенції або зловживання службовим положенням при прийнятті рішення одноосібним виконавчим органом.

Прийняття рішень дирекцією проводиться більшістю голосів його членів, якщо інше не передбачене статутом. Член дирекції не може передати свій голос іншим членам дирекції.

Директор або генеральний директор можуть діяти від імені товариства без довіреності. Статутом також може бути передбачено можливість надання члену дирекції повноваження діяти від імені товариства без довіреності.

Виконавчий орган підзвітний загальним зборам і наглядовій раді. В Законі не встановлюються види звітів, які подаються виконавчим органом, вимоги до їх оформлення, змісту та періодичності подання. Лише у ст. 41 згадується про фінансову звітність.

Згідно із п. 3.2.7 Принципів корпоративного управління, на вимогу наглядової ради, але не рідше одного разу на три місяці, виконавчий орган подає наглядовій раді у письмовій формі звіт про фінансово-господарський стан товариства та хід виконання планів та завдань. У п. 3.2.3 рекомендується не рідше одного разу на рік на чергових загальних зборах виконавчий орган звітувати акціонерам про свою діяльність¹⁴⁸.

В. В. Луць пропонує такі заходи для посилення контролю за діяльністю виконавчого органу товариства, як:

- закріпити перелік основних обов'язків членів органів управління корпорації;
- встановити порядок перевірки їх діяльності та усунення їх з посади;
- запровадити положення про притягнення членів виконавчого органу до майнової субсидіарної відповідальності за боргами корпорації;
- ввести диференційовану систему відповідальності посадових осіб

---

¹⁴⁸ Рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку «Про затвердження Принципів корпоративного управління» від 22 липня 2014 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr955863-14> (11.12.18)

компанії за порушення норм корпоративного права;

- встановити механізм розкриття посадовцями інформації¹⁴⁹.

Тимчасове відсторонення або припинення повноважень директора або генерального директора здійснюється загальними зборами або наглядовою радою (за наявності в неї повноважень) шляхом обрання нового виконавчого органу або його голови. (ч. 13 ст. 39 Закону).

Згідно з ч. 3 ст. 99 Цивільного кодексу України, повноваження члена виконавчого органу можуть бути в будь-який час припинені або він може бути тимчасово відсторонений від виконання своїх повноважень¹⁵⁰.

Положення Закону та Цивільного кодексу не співвідносяться один з одним, оскільки у нормі Закону вказано лише одну причину припинення повноважень або відсторонення директора чи генерального директора від обов'язків (на мою думку, це не стосується розірвання договору (контракту) у випадку вчинення порушення, передбаченого Законом).

Конституційний Суд України у своєму рішенні № 1-рп/2010 від 12 січня 2010 року зазначає, що:

Реалізація учасниками товариства корпоративних прав на участь у його управлінні шляхом прийняття компетентним органом рішень про обрання (призначення), усунення, відсторонення, відкликання членів виконавчого органу цього об'єднання стосується також наділення або позбавлення їх повноважень на управління товариством. Такі рішення уповноваженого на це органу мають розглядатися не в межах трудових, а корпоративних правовідносин, що виникають між товариством і особами, яким довірено повноваження з управління ним¹⁵¹.

Це означає, що Конституційний Суд визнає, що усунення (відсторонення) означає рішення загальних зборів або наглядової ради, спрямоване на припинення діяльності директора чи генерального директора в рамках його обов'язків у сфері корпоративного управління товариством.

---

¹⁴⁹ Луць В. *Корпоративне право України* : підручник. Юрінком Інтер. 2010. с. 384

¹⁵⁰ *Цивільний кодекс України* від 16 січня 2003 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (11.12.18)

¹⁵¹ *Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням товариства з обмеженою відповідальністю "Міжнародний фінансово-правовий консалтинг" про офіційне тлумачення частини третьої статті 99 Цивільного кодексу України № 1-рп/2010 від 12 січня 2010 року* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/KS10001.html (15.12.2018)

Це підтверджує концепцію про те, що директор в певних правових ситуаціях є працівником, а в інших — виступає корпоративним органом. Тому, у відносинах між ТОВ та директором може застосуватися або трудове законодавство, або корпоративне. У питаннях, пов'язаних з припиненням діяльності директора, Конституційний Суд постановив використовувати корпоративне законодавство.

3.3 Посадові особи товариства з обмеженою відповідальністю

Посадовими особами товариства є члени виконавчого органу та наглядової ради, а також інші особи, передбачені статутом товариства¹⁵². Відповідно до ч. 9 ст. 39 Закону, особа не може суміщати діяльність як члена виконавчого органу та члена наглядової ради.

Раніше, у законодавстві не було встановлено переліку посадових осіб товариства. У зв'язку з цим містились певні колізії та проблеми на практиці — якщо положення містить пункт *«відповідальність несе посадова особа»*, то хто ж має відповідати за вчинені правопорушення?

Те саме стосувалось й інших питань корпоративного права, включаючи представництво, прийняття рішень тощо, а також відповідальність за злочини. Кримінальний кодекс містить власне визначення поняття *«посадова особа юридичної особи»*, для застосування його при визначенні суб'єкта злочину.

Закон, не встановлюючи чіткого переліку працівників товариства, які можуть вважатися посадовими особами, надав товариству цікаву можливість у сфері корпоративного управління. Статутом товариства може бути передбачено, що посадовими особами є, наприклад, бухгалтер, внутрішній аудитор, директори департаментів, тощо.

Це означає, що на такого працівника будуть поширені встановлені у Законі та статуті товариства вимоги та обмеження щодо: неконкуренції, нерозголошення, конфлікту інтересів та відповідальності посадових осіб.

---

¹⁵² Закон України *«Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю»* від 6 лютого 2018 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19> (11.12.18)

Посадові особи товариства мають діяти на засадах добросовісності, розумності та в інтересах товариства. За свої дії або бездіяльністю посадові особи несуть відповідальність перед товариством.

У ч. 5 ст. 38 Закону вказується, що з кожним членом наглядової ради укладається цивільно-правовий договір або трудовий контракт. Про укладення договору або контракту з членом виконавчого органу товариства у Законі немає окремого положення, але у ч. 7 ст. 39 наголошується, що: *«Порушення вимог цієї частини головою виконавчого органу є підставою для розірвання з ним цивільно-правового або трудового договору (контракту)»*¹⁵³.

Тому, можна зробити висновок, що і з членами виконавчого органу (принаймні, з його головою) укладається договір або контракт.

Згідно з ч. 5 ст. 38 Закону, договір, що укладається з членом наглядової ради від імені товариства, підписує особа, уповноважена на таке підписання загальними зборами учасників¹⁵⁴. Договір із посадовою особою товариства може бути оплатним або безоплатним. У разі припинення повноважень одноосібного виконавчого органу або члена колегіального виконавчого органу договір із цією особою вважається припиненим¹⁵⁵.

Питання регулювання трудових відносин з посадовими особами — окрема справа. Цьому питанню приділено багато увагу у різних наукових статтях, і єдиної думки не існує досі, особливо у контексті нещодавніх змін в корпоративному законодавстві України.

У моїй роботі вже згадувалось про рішення Конституційного Суду України, який підкреслив, що звільнення або відсторонення директора — корпоративні відносини, а не трудові.

Постанова Пленуму Верховного суду України від 7 лютого 2018 року № 711/5711/16-ц розкриває це питання ще більш детально, і з доволі цікавої сторони:

---

¹⁵³ Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» від 6 лютого 2018 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19> (11.12.18)

¹⁵⁴ Там само

¹⁵⁵ Там само

У цій справі директор ТОВ, якого було звільнено, скаржився на те, що його не повідомили за два місяці до звільнення згідно вимог п. 5 ст. 41 Кодексу законів про працю України. Верховний Суд відхилив касаційну скаргу та зазначив, що до цих відносин трудове законодавство не мало застосовуватися в частині необхідності попереднього повідомлення про звільнення, з'ясування вини працівника, доцільності та причини звільнення, врахування попередньої роботи та інших позитивних результатів¹⁵⁶.

Суд це мотивував тим, що:

Згідно статті 92 ЦК України дієздатність юридичної особи здійснюється через її органи. Поняття дієздатності є цивілістичним, а отже, **формування, зміна та припинення органів юридичної особи регулюються цивільним законодавством**. Той факт, що члени колегіального виконавчого органу господарського товариства чи одноособовий його керівник перебувають у трудових відносинах із товариством, не встановлює пріоритет трудового регулювання над цивілістичним, оскільки до цих відносин не може застосовуватися модель «роботодавець - працівник», властива трудовим відносинам. Правовий статус членів колегіального виконавчого органу господарського товариства чи одноособового його керівника значно відрізняється від статусу інших працівників, що обумовлено специфікою його трудової діяльності, яка полягає у виконанні ним функцій по управлінню товариством¹⁵⁷.

Своїм рішенням Верховний Суд остаточно врегулював питання застосування трудового законодавства до членів виконавчого органу товариства. Звільнення чи відсторонення від посади членів виконавчого органу має відбуватися згідно положень цивільного законодавства (ч. 3 ст. 99 Цивільного кодексу України), статуту товариства чи інших документів (договір (контракт) з особою або посадова інструкція).

Доволі влучним є ствердження про те, що відносно членів виконавчого органу не застосовується модель “роботодавець — працівник”. Справді, оскільки виконавчий орган здійснює діяльність з управління активів їх власників, а також виступають від імені товариства, то, цілком логічно, що учасникам товариства мають бути надані додаткові механізми захисту їх прав. Суд встановив цей механізм через закріплення *преваги норм статуту товариства над нормами*

---

¹⁵⁶ Постанова Пленуму Верховного суду України від 7 лютого 2018 року у справі № 711/5711/16-ц [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/72102687#> (15.12.2018)

¹⁵⁷ Там само

трудового законодавства.

Дискусійним питанням залишається можливість застосування аналогії. Рішення Верховного Суду стосувалося лише виконавчого органу товариства. Чи можливе застосування аналогії права, і поширення дії цього рішення і на інших посадових осіб товариства, включно з членами наглядової ради?

Директор або генеральний директор можуть діяти від імені товариства без довіреності. Статутом також може бути передбачено можливість надання члену дирекції повноваження діяти від імені товариства без довіреності.

Примітка 1 ст. 96-3 Кримінального кодексу України Під уповноваженими особами юридичної особи слід розуміти службових осіб юридичної особи, а також інших осіб, які відповідно до закону, установчих документів юридичної особи чи договору мають право діяти від імені юридичної особи¹⁵⁸.

Поняття «уповноважених осіб юридичної особи» у Кримінальному кодексі України було наведено для визначення підстав застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру, у разі вчинення її уповноваженою особою злочину, який входить до переліку, встановленого статтею 96-3 Кодексу. Це може бути легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, підкуп службової особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми, фінансування тероризму тощо.

Це означає, що дія кримінального законодавства поширюється на діяльність директора чи генерального директора, членів дирекції, яким було надано повноваження діяти від імені товариства, а також інших осіб, визначених у статуті.

Відповідно до ч. 5 ст. 40 Закону член виконавчого органу товариства не може без згоди загальних зборів учасників або наглядової ради товариства, а член наглядової ради товариства — без згоди загальних зборів учасників:

1) здійснювати господарську діяльність як фізична особа - підприємець у сфері діяльності товариства;

---

¹⁵⁸ Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (11.12.18)

2) бути учасником повного товариства або повним учасником командитного товариства, що здійснює діяльність у сфері діяльності товариства;

3) бути членом виконавчого органу або наглядової ради іншого суб'єкта господарювання, що здійснює діяльність у сфері діяльності товариства¹⁵⁹.

За порушення цього положення, договір або контракт з посадовою особою може бути розірваний без виплати компенсації (ч. 8 ст. 42 Закону).

Згідно з ч. 7 ст. 42 Закону, посадовим особам забороняється розголошувати інформацію, що становить комерційну таємницю товариства чи є конфіденційною, та стала їм відома у зв'язку з виконанням ними посадових обов'язків. Ця заборона не застосовується до випадків розголошення інформації, якщо це вимагається законом. Заборона діє протягом року з дня припинення дії договору з посадовою особою, але у статуті може бути встановлений інший строк.

В Законі було закріплено норму про нерозголошення, яка є обов'язковою для посадових осіб на строк в один рік. В той же час, Закон не обмежує встановлення в статуті товариства іншого строку, а також можливості укласти окремий договір (угоду про нерозголошення). Положення про заборону сумісництва та одночасної участі в управлінні іншого товариства у сфері діяльності товариства позитивно вплине на запобігання конфлікту інтересів посадових осіб товариства

Законом про ТОВ вдосконалюється механізм контролю за діяльністю посадових осіб та притягнення їх до відповідальності. Відповідно до нового законодавства вони нестимуть солідарну, а в окремих випадках – субсидіарну відповідальність перед товариством. Для того, щоб уникнути зловживання, наприклад, директором своїми повноваженнями в майбутньому, необхідно подбати про механізми, які дозволять учасникам здійснювати ефективний контроль за діяльністю виконавчого органу та притягнути до відповідальності

---

¹⁵⁹ Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» від 6 лютого 2018 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19> (11.12.18)

недобросовісних менеджерів. Посадова особа може бути звільнена від відповідальності, якщо доведе, що шкоду заподіяно не з її вини.

У ч. 1 ст. 543 Цивільного кодексу України дається визначення поняттю солідарна відповідальність:

у разі солідарного обов'язку боржників (солідарних боржників) кредитор має право вимагати виконання обов'язку частково або в повному обсязі як від усіх боржників разом, так і від будь-кого з них окремо¹⁶⁰.

Дана норма стосується виконання зобов'язань за правочинами, але, на мою думку, можна застосувати аналогію закону до основних принципів — що товариство має право вимагати від посадових осіб покриття збитків частково або в повному обсязі, а також разом або від будь-кого окремо.

Підставами для притягнення посадової особи до відповідальності, згідно із Законом, є:

– ч. 5 ст. 26 — Введення в оману учасників товариства щодо його фінансового стану, якщо через такі дії (наприклад, подання недостовірної інформації до документів товариства) здійснились неправомірні виплати — посадова особа несе солідарну відповідальність із учасниками за зобов'язанням щодо повернення виплат товариству¹⁶¹;

– ч. 4 ст. 31 — Загальні збори мають бути скликані виконавчим органом, якщо вартість чистих активів знизилась більш як на 50 відсотків (ч. 3 ст. 31). Якщо загальні збори не були скликані, і товариство було визнано банкрутом менше ніж за три роки з дня зниження вартості чистих активів, члени виконавчого органу *солідарно несуть субсидіарну відповідальність* за зобов'язаннями товариства за невиконання обов'язку щодо скликання загальних зборів¹⁶²;

– ч. 10 ст. 39 — Якщо член виконавчого органу на час своєї відсутності

---

¹⁶⁰ Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (11.12.18)

¹⁶¹ Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» від 6 лютого 2018 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19> (11.12.18)

¹⁶² Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» від 6 лютого 2018 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19> (11.12.18)

призначив тимчасового виконувача обов'язків, такий член виконавчого органу несе солідарну відповідальність перед товариством разом із призначеною ним особою (за дії, вчинені такою особою від імені товариства)¹⁶³.

- ч. 5 ст. 44 — Порухення порядку вчинення значних правочинів¹⁶⁴;
- ч. 5 ст. 45 — Порухення порядку вчинення правочинів із заінтересованістю¹⁶⁵.

Також, у ч. 2 ст. 43 Закону встановлюється, що на виконавчий орган (та головного бухгалтера) покладається відповідальність за зберігання документів бухгалтерського обліку та фінансової звітності.

Закріплення підстав для притягнення до відповідальності посадових осіб є позитивним нововведенням у корпоративному законодавстві, що дозволяє захистити товариство від протиправних дій його органів управління.

Окрему увагу заслуговує положення про обов'язкове скликання загальних зборів у разі зниження вартості чистих активів. За невиконання цієї норми, члени виконавчого органу несуть відповідальність. І саме зобов'язання, і відповідальність за порушення такого зобов'язання, як вже зазначалось, є ефективним засобом захисту права учасників товариства на актуальну інформацію про фінансовий стан товариства.

Про конфлікт інтересів та правочини, щодо яких є заінтересованість.

З прийняттям Закону, вперше було надано детального визначення поняттю конфлікт інтересів, встановлено обов'язок посадової особи повідомляти про це. Важливим доповненням до інституту конфлікту інтересів є застосування категорії афілійованих осіб для товариств з обмеженою відповідальністю, яка, в основному, застосовується до визначення чи є ситуація конфліктом інтересів.

При обранні на посаду, посадова особа має подати товариству перелік своїх афілійованих осіб та у п'ятиденний строк вносити зміни до нього у разі необхідності до таких змін.

---

¹⁶³ Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» від 6 лютого 2018 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19> (11.12.18)

¹⁶⁴ Там само

¹⁶⁵ Там само

Згідно з ч. 9 ст. 42 Закону поняття «афілійовані особи» визначається Законом України «Про акціонерні товариства».

Відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 2 вищезгаданого Закону, *афілійовані одна щодо іншої особи є:*

- юридичні особи, за умови, що одна з них здійснює контроль над іншою чи обидві перебувають під контролем третьої особи;
- члени сім'ї фізичної особи — чоловік (дружина), а також батьки (усиновителі), опікуни (піклувальники), брати, сестри, діти та їхні чоловіки (дружини);
- фізична особа та члени її сім'ї і юридична особа, якщо ця фізична особа та/або члени її сім'ї здійснюють контроль над юридичною особою¹⁶⁶.

При здійсненні своєї діяльності посадовою особою, яка пов'язана з її афілійованою особою, може виникнути конфлікт інтересів. Конфлікт інтересів, згідно з ч. 3 ст. 42 Закону, є конфлікт між обов'язком посадової особи діяти добросовісно і розумно в інтересах товариства в цілому та приватними інтересами посадової особи або її афілійованих осіб¹⁶⁷.

Про виникнення конфлікту інтересів, посадова особа має протягом двох днів письмово повідомити про це виконавчий орган та наглядову раду¹⁶⁸. Невиконання цього обов'язку, а також обов'язку щодо внесення змін до переліку афілійованих осіб, договір (контракт) між товариством та посадовою особою може бути розірваний без виплати компенсації.

П. 3.3.2 Принципів корпоративного управління пропонує алгоритм дій при виникненні конфлікту інтересів, що включає:

- а) особа, в якій є конфлікт інтересів, своєчасно повідомляє про це наглядову раду;
- б) рішення (правочин) ухвалюється більшістю голосів членів наглядової ради;

---

¹⁶⁶ Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» від 6 лютого 2018 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19> (11.12.18)

¹⁶⁷ Там само

¹⁶⁸ Там само

в) особа, в якій є конфлікт інтересів, не може брати участі ні в обговоренні, ні в голосуванні стосовно прийняття рішення (укладання правочину);

г) правочини, стосовно яких у посадових осіб органів товариства існує конфлікт інтересів, укладаються на справедливих умовах та за справедливими цінами¹⁶⁹.

У ч. 5 ст. 42 Закону вказується приклад конфлікту інтересів — отримання винагороди від третіх осіб посадовою особою або її афілійованою особою у зв'язку з діяльністю такої посадової особи.

Також, у ч. 1 ст. 45 Закону наводиться перелік правочинів, пов'язаних з участю в них афілійованих осіб (правочини, щодо яких є заінтересованість). До цього переліку належать правочини, які укладаються із:

- 1) посадовою особою товариства або її афілійованою особою;
- 2) учасником, який одноосібно або спільно з афілійованими особами володіє часткою, що становить 20 відсотків статутного капіталу товариства, або його афілійованими особами;
- 3) юридичною особою, в якій будь-яка з осіб, передбачених пунктами 1 і 2 цієї частини, є членом органу товариства¹⁷⁰.

Якщо правочин із заінтересованістю був укладений без надання згоди, то він не несе жодних прав та обов'язків для товариства, якщо його не було подальшому схвалено. Згідно з ч. 4 ст. 45, за порушення порядку вчинення правочинів із заінтересованістю, посадові особи несуть солідарну відповідальність за збитки, завдані товариству.

---

¹⁶⁹ Рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку «Про затвердження Принципів корпоративного управління» від 22 липня 2014 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr955863-14> (11.12.18)

¹⁷⁰ Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» від 6 лютого 2018 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19> (11.12.18)

ВИСНОВКИ

Основна увага в роботі приділялась новелам в корпоративному законодавстві, які стали можливі у зв'язку із прийняттям Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю». В законодавство України були додані нові правові інститути, деякі норми були суттєво доповнені або змінені. Враховуючи актуальність таких змін для правової системи України, я дослідила положення Закону та проаналізувала усі нововведення.

При аналізі змін, особливу увагу звертала не тільки на букву закону, а й на дух закону. Законодавець, вносячи зміни, поступово відійшов від концепції «врегулювати все» та надав значно більше дискреції засновникам та органам товариства, ніж було раніше. На мою думку, це великий прорив для корпоративного права, оскільки можливість врегулювати відносини на власний розсуд надає засновникам та інвесторам тієї «правової гнучкості», якої досі бракувало.

У ході дослідження було встановлено, що товариством з обмеженою відповідальністю є господарське товариство, утворене шляхом об'єднання майна учасників у вигляді вкладів до статутного капіталу, відповідальність яких обмежується вартістю таких вкладів, статутний капітал якого поділений на частки між такими учасниками.

Також в ході дослідження було з'ясовано, що характерними ознаками ТОВ є те, що вони: 1) є різновидом господарського товариства, яке належить до групи об'єднання капіталів; йому притаманні також елементи особистої участі засновників, однак майнова участь в товаристві є обов'язковою для учасників; 2) учасники товариства не відповідають за його зобов'язаннями і несуть ризик збитків, пов'язаних з діяльністю товариства, у межах вартості своїх вкладів¹⁷¹; 3) за власними зобов'язаннями товариство відповідає усім майном, що належить

---

¹⁷¹ *Господарський кодекс України* від 16 січня 2003 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (11.12.18)

йому на праві власності¹⁷²; 4) кількість учасників товариства не обмежується; 5) установчим документом товариства є статут; товариство може створюватись і діяти на підставі модельного статуту; 6) корпоративний характер управління учасниками товариства безпосередньо або за допомогою органів управління; 7) подільність майна товариства на частки, розмір яких вказується у Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань; 8) участь учасників в управлінні справами та розподілі прибутку товариства залежно, як правило, від розміру їх часток у статутному капіталі товариства.

В роботі відмічалось, що назва товариства як товариства «з обмеженою відповідальністю» не зовсім вірно відображає його суть, оскільки формулювання «обмежена відповідальність» вказує на обмеження ризиків, які несуть засновники/учасники підприємства, а не товариство як юридична особа. Оскільки, єдине, що вони можуть втратити, це особисті вкладення у статутний капітал.

Також, важливим є визначення правоздатності товариства, як можливість господарським товариством мати права та обов'язки, а також реалізовувати їх. Питання правоздатності має і практичну сторону — реалізація права на здійснення підприємницької діяльності шляхом отримання ліцензій або дозволів.

Було проаналізовано статутний капітал та нормативне регулювання його формування. Формування статутного капіталу — це процес складання майна в єдиний комплекс з відповідним правовим статусом, для забезпечення здійснення товариством господарської діяльності. Як майнова основа діяльності товариства, інститут статутного капіталу посідає важливу роль в системі корпоративного законодавства.

Чинне законодавство України не встановлює вимог щодо розміру статутного капіталу товариства, що дає можливість власникам самостійно його

---

¹⁷² Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» від 6 лютого 2018 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19> (11.12.18)

визначити залежно від обсягів та видів діяльності майбутнього підприємства. Було з'ясовано, що основна категорія норм щодо збільшення та зменшення статутного капіталу залишилась без змін. Однак, увага законодавця була звернена на вразливе місце — право переважної купівлі частки. Враховуючи недосконалість цієї процедури в минулому, надання додаткових гарантій учасникам товариства в реалізації їх права є важливим кроком для захисту їх інтересів.

Визначення правового статусу учасника товариства є важливим для розуміння його положення в товаристві. У ході дослідження встановлено, що учасниками ТОВ можуть бути будь-які фізичні та юридичні особи, без обмеження за будь-якими ознаками. Єдиним обмеженням щодо участі у ТОВ, на мою думку, може слугувати лише недостатній обсяг дієздатності (наприклад, недосягнення фізичною особою певного віку).

Відносини між учасником і товариством мають не тільки економічну сторону (вклад учасника), а й юридичну (реалізація ним своїх прав), яку слід нормативно врегулювати перш за все для захисту інтересів самого учасника. Наприклад, право на отримання інформації про господарську діяльність товариства має встановлений механізм його реалізації — заслуховування звітів органів товариства та можливість ініціювати фінансовий аудит товариства.

Важливим є дослідження засад врегулювання відносин між учасниками товариства за допомогою статуту та корпоративного договору. Надання додаткової дискреції для учасників товариства, а також зменшення формальних вимог, підвищило значимість статуту як нормативної основи товариства у врегулюванні діяльності товариства. У роботі наводиться перелік аспектів, які слід врегулювати у статуті, зокрема, порядок проведення загальних зборів та голосування, відповідальність та обмеження повноважень посадових осіб, напрямки діяльності товариства, права і обов'язки учасників, статутний капітал, виплата дивідендів, значні правочини, а також правочини із заінтересованістю, аудит фінансової звітності товариства.

Одна із найочікуваніших змін, якої бажали підприємці, є корпоративний договір (в зарубіжних країнах - shareholders agreement). Були виокремлені такі особливості корпоративного договору: 1) положення корпоративного договору є обов'язковими лише для його сторін; 2) укладається у письмовій формі; 3) є безвідплатним; 4) зміст корпоративного договору не підлягає розкриттю і є конфіденційним, якщо сторони договору не домовилися про інше; 5) кредитори товариства можуть бути стороною такого договору; 6) договір, укладений стороною корпоративного договору на порушення такого договору, є нікчемним, якщо інша сторона за договором знала або могла знати про таке порушення.

Проведене дослідження показує, що можливість врегулювати відносини із самого початку є позитивним нововведенням, спрямованим на регламентацію діяльності товариства та відносин між учасниками. Зазвичай, корпоративні договори регулюють відносини між учасниками, пов'язаними з їх частками (збереження співвідношення між частками, встановлення обмежень чи заборони на відчуження часток, вирішення спорів щодо реалізації права на переважну купівлю частки, тощо).

Досліджено можливість вирішення т. зв. «дедлоків» (від англ. deadlock — тупікові, безвихідні ситуації) — випадків, які виникають при неможливості учасників досягти згоди з питань, які мають фундаментальне значення для наступної діяльності товариства.

Досліджувалися питання правового регулювання засад корпоративного управління товариства. В результаті дослідження я дійшла висновку, що зміни в цій сфері є достатньо позитивними і спрямованими на надання учасникам товариства можливості врегулювання відносин для захисту своїх інтересів, шляхом регламентації порядку скликання, обрання та прийняття рішень органами товариства.

Загальні збори, як вищий орган товариства, може вирішувати найважливіші питання товариства. За критерієм їх змісту, повноваження загальних зборів, запропоновано умовно розділити на такі групи: 1) повноваження з вирішення стратегічних питань діяльності товариства,

2) повноваження з вирішення майнових питань, 3) повноваження з управління товариством.

Також, у роботі розглянуто підстави та порядок скликання загальних зборів, що значно перешкоджає можливості проведення незаконних зборів. Важливою нормою є положення про обов'язковість скликання загальних зборів у разі зниження вартості чистих активів. Така норма є додатковим механізмом захисту учасників товариства.

Детальнішої регламентації набули обрання та діяльність виконавчого органу та наглядової ради. Виконавчий орган товариства — це орган, якій здійснює управління поточною діяльністю товариства. Наглядова рада є спеціалізованим органом, який утворюється з певним завданням — нагляд за виконавчим органом. Учасники товариства отримали такий важливий інструмент регулювання діяльності органів, як відповідальність посадових осіб. Закон містить перелік підстав, за якими посадову особи, в разі неправомірних дій, які завдали збитків, можна притягти до солідарної відповідальності.

Не менш важливим є інститут конфлікту інтересів посадових осіб, який обмежує їх у прийнятті рішень, які потенційно можуть мати для них особисту вигоду. Вводиться термін «афілійовані особи» по відношенню до товариств з обмеженою відповідальністю. В статуті можуть бути передбачені правочини, які вважаються значними (тобто, їх розмір). Такі нововведення у сукупності дозволяють ефективно врегулювати повсякденну діяльність органів товариства та забезпечити себе від неправомірних дій з їхнього боку.

У моїй роботі було оглянуто основні нововведення у корпоративному законодавстві та проаналізовано їх вплив на правовий статус ТОВ та регламентацію їх господарської діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Національне законодавство

1. *Господарський кодекс України* від 16 січня 2003 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (11.12.18)
2. *Директива 89/667/ЄЕС Ради Європейських Співтовариств «Щодо приватизованих підприємств з обмеженою відповідальністю з одним учасником»* від 21.12.1989 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_459 (11.12.18)
3. *Закон України «Про акціонерні товариства»* від 17 вересня 2008 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/514-17> (11.12.18)
4. *Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом»* від 14 травня 1992 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2343-12> (11.12.18)
5. *Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення рівня корпоративного управління в акціонерних товариствах»* від 23 березня 2017 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1983-19> (11.12.18)
6. *Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення ведення бізнесу та залучення інвестицій емітентами цінних паперів»* від 6 січня 2018 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-19> (11.12.18)
7. *Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо корпоративних договорів»* від 23 березня 2017 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1984-19> (11.12.18)
8. *Закон України «Про господарські товариства»* від 19 вересня 1991 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12> (11.12.18)

9. Закон України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» від 1 липня 2004 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1952-15> (11.12.18)
10. Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» від 15 травня 2003 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15> (11.12.18)
11. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16 квітня 1991 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12> (11.12.18)
12. Закон України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» від 12 липня 2001 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2658-14> (11.12.18)
13. Закон України «Про режим іноземного інвестування» від 19 березня 1996 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93/96-%D0%B2%D1%80> (11.12.18)
14. Закон України «Про страхування» від 7 березня 1996 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80> (07.12.18)
15. Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» від 6 лютого 2018 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19> (11.12.18)
16. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14> (11.12.18)
17. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (11.12.18)
18. Лист Державного комітету України із земельних ресурсів «Щодо набуття у власність земельної ділянки підприємством із 100-відсотковим іноземним капіталом» від 7 травня 2008 року № 14-17-11/4621 [Електронний

ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v4621675-08>
(07.12.18)

19. *Лист Міністерства юстиції України «Щодо порядку державної реєстрації та діяльності товариств з обмеженою відповідальністю та товариств з додатковою відповідальністю у зв'язку з прийняттям Закону України від 06.02.2018 № 2275-VIII "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю"»* від 7 червня 2018 року № 6623/8.4.3/32-18 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v6623323-18> (11.12.18)

20. *Лист Міністерства юстиції України «Щодо практики застосування норм права у випадку колізії»* від 26 грудня 2008 року № 6623/8.4.3/32-18 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0758323-08> (11.12.18)

21. *Постанова Пленуму Верховного суду України «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи»* від 27 лютого 2009 року № 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_001700-09 (11.12.18)

22. *Постанова пленуму Вищого господарського суду України «Про деякі питання визнання правочинів (господарських договорів) недійсними»* від 29 травня 2013 року № 11 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0011600-13>

23. *Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю»* від 13 травня 2016 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://uba.ua/documents/doc/pojasnjuvalna_zapyska.pdf (12.12.2018)

24. *Рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку «Про затвердження Принципів корпоративного управління»* від 22 липня 2014 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr955863-14> (11.12.18)

25. *Цивільний кодекс України* від 16 січня 2003 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (11.12.18)

26. *Цивільний кодекс Української РСР* від 18 липня 1963 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1540-06> (10.12.2018)

Наукова літера

27. Борисова В. (за ред.) *Цивільне право: підручник: у 2. т.* 2011. с.159. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://194.44.152.155/elib/local/r56.pdf> (15.12.18)

28. Борисова В., Спасибо-Фатеева І., Яроцький В. (за заг. ред.) *Цивільне право України: т. 1.* 2007. с. 115 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.big-lib.com/book/44_Civilne_pravo_Ukraini_t1 (15.12.18)

29. Вінник О. *Господарське право: навчальний посібник.* Правова єдність, 2009. с. 147 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://pidruchniki.com/13560615/pravo/klasifikatsiya_gospodarskih_tovaristv (02.12.2018)

30. Дацив С. *Новый закон об ООО: рискуй, стреляй, торгуйся.* 4.07.2018. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/rus/columns/2018/07/4/638305/> (11.12.2018)

31. Кравчук В. *Корпоративне право: науково-практичний коментар законодавства та судової практики.* Істина. 2008. с. 387, 498.

32. Луць В. *Корпоративне право України: підручник.* Юрінком Інтер. 2010. с. 384

33. Мазур О. *Цивільне право України.* Центр навчальної літератури, 2006. с. 55-56

34. Мазур О. *Цивільне право України: Навч. пос.,* 2005. с. 57

35. Скакун О. *Теорія держави і права: Підручник.* Консум. 2006. с. 359

36. Спасибо-Фатєєва І. (за ред.) *Корпоративне управління*. Право. 2007. с. 375 - 381

37. Спасибо-Фатєєва І. (за ред.). *Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар (пояснення, тлумачення, рекомендації з використанням позицій вищих судових інстанцій, Міністерства юстиції, науковців, фахівців)*. Т. 3: *Юридична особа*. Страйд, 2009. с. 40

38. Спасибо-Фатєєва І. (за ред.). *Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар (пояснення, тлумачення, рекомендації з використанням позицій вищих судових інстанцій, Міністерства юстиції, науковців, фахівців)*. Т.3. *Юридична особа*. Страйд, 2009. с. 328

39. Федоренко В. *Основи менеджменту*, 2007 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://pidruchniki.com/1917072850978/menedzhment/gospodarski_tovaristva_harak_teristika_osoblivosti_mehanizmu_upravlinnya (01.12.2018)

40. Харитонов Є. *Коментар до Цивільного кодексу України від 16 січня 2003 року* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uristinfo.net/2010-12-27-04-58-59/256-npk-tsivilnij-kodeks-ukrayini-eo-haritonov/6806-pidpriemnitski-tovaristva.html> (11.12.18)

Публікації

41. Wealth Planning Group. Reference guide. *Shareholder's Agreements*. 2004. p. 1

42. Аналіз змін до Закону України «Про акціонерні товариства» щодо вдосконалення механізму діяльності акціонерних товариств. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ipfm.org.ua/doc/Sahnatskaya.doc> (13.12.2018)

43. Дейнеко Є., Кильчинська Ю. *Корпоративна реформа: чого очікувати бізнесу?* // *Юридична Газета* № 16 (618). 17.04.2018. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://everlegal.ua/uploads/files/everlegal_m_a.pdf (11.12.18)

44. Єфімов О. *Права користування як внесок до статутного капіталу*. 14.06.2017. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://yefimov.com.ua/?p=2327> (06.12.2018)
45. *Закон про ТОВ: нові правила ведення бізнесу*. Бухгалтер 24 — Інформаційний Бізнес Портал. 18.06.2018. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.buh24.com.ua/zakon-pro-tov-novi-pravila-vedennya-biznesu/> (11.12.18)
46. Зеліско А. *Зміст правосуб'єктності підприємницьких юридичних осіб приватного права* // Науковий вісник публічного та приватного права. № 4. 2016. с. 21. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nvppp.in.ua/vip/2016/4/7.pdf> (10.12.18)
47. Зеліско А. *Підприємницькі юридичні особи приватного права як суб'єкти цивільних правовідносин*. 2017. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pravo.studio/osobi-ukrajini-yuridichni/gospodarski-tovaristva-obednannya-89927.html> (10.12.18)
48. Кацер. Ю., Вельгус В. *Deadlock. Репетиція «корпоративного розлучення» задля збереження бізнесу*. 14.06.2016. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://yur-gazeta.com/publications/practice/korporativne-pravo-ma/deadlock-repeticiya-korporativnogo-rozluchennya-zadlya-zberezhennya-biznesu.html> (11.12.2018)
49. Качановський Р. *Закон про ТОВ: нові правила ведення бізнесу*. 17.06.2018. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://protocol.ua/ru/zakon_pro_tov_novi_pravila_vedennya_biznesu/ (11.12.18)
50. Кібенко О. *Загальна характеристика роботи: Сучасний стан та перспективи правового регулювання корпоративних відносин: порівняльно-правовий аналіз права ЄС, Великобританії та України*. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=ARD&P21DBN=ARD&Z21ID=&Image_file_name=DOC/2006/06korpvu.zip&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1 (11.12.18)

51. Кочин В. *Правова сутність юридичної особи* // Юридична Україна. 2013. № 5. с. 44
52. Кравчук В. *5 способів збільшення статутного капіталу*. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nalogovnet.com/uk/programs/377-5-sposobov-uvelicheniya-ustavnogo-kapitala.html> (11.12.18)
53. Мальський М. *ЮкХак № 9 Корпоративне 2017, що нового?* 08.06.2018 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://biz.nv.ua/ukr/experts/jurhak-9-korporativne-2017-shcho-novogo-1281079.html> (11.12.2018)
54. Могилевский С. *Общество с ограниченной ответственностью: законодательство и практика его применения*. Статут, 2010. с. 12. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.studentlibrary.ru/book/ISBN9785835406562.html> (11.12.18)
55. Нечаев Ю., Романчук А. *Корпоративні договори в Україні: потрібна революція чи еволюція?* 19.10.2016 р. // Юридична Газета online, [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/korporativni-dogovori-v-ukrayini-potribna-revolyuciya-chi-evolyuciya.html> (13.12.2018)
56. *Новий Закон про ТОВ та ТДВ. Обмежена відповідальність*. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://vartaprava.com.ua/news/novij-zakon-pro-tov-ta-tdv.-obmezheni-vidpovidalnist.html> (11.12.18)
57. Орлик М. *Корпоративна реформа в Україні: місія здійсненна?* від 18 серпня 2017 р. // Юридична Газета online, [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://yur-gazeta.com/publications/practice/korporativne-pravo-ma/korporativna-reforma-v-ukrayini--misiya-zdiysnenna.html> (12.12.2018)
58. Петров В. *Особенности гражданской правосуб'єктности юридических осіб: окремі аспекти*. 2008. с. 205. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.apdp.in.ua/v43/37.pdf> (15.12.18)

59. Радченко Л. *Юридична особа у приватному праві: поняття та ознаки* // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2010. № 82. с. 99-100

60. Степанов. Д. *Дедлоки в непубличных корпорациях: возможные варианты развития законодательства и судебной практики*. 2015, с.8

61. Федюк Л. *Особисті немайнові права юридичних осіб*. Прикарпатський національний університет імені Василя Стуса. 2013. с. 115. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://194.44.152.155/elib/local/1786.pdf> (06.12.2018)

62. -Філик В. *Правова природа цивільної правосуб'єктності юридичних осіб*. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://law.nau.edu.ua/images/Nauka/Repozitarij/KCPP_Kafedra_civilnogo_prava_i_pocesu/%D0%A4%D1%96%D0%BB%D0%B8%D0%BA_%D0%9D.%D0%92._%D0%9F%D0%A0%D0%90%D0%92%D0%9E%D0%92%D0%90_%D0%9F%D0%A0%D0%98%D0%A0%D0%9E%D0%94%D0%90_%D0%A6%D0%98%D0%92%D0%86%D0%9B%D0%AC%D0%9D%D0%9E%D0%87_%D0%9F%D0%A0%D0%90%D0%92%D0%9E%D0%A1%D0%A3%D0%91%D0%84%D0%9A%D0%A2%D0%9D%D0%9E%D0%A1%D0%A2%D0%86_%D0%AE%D0%A0%D0%98%D0%94%D0%98%D0%A7%D0%9D%D0%98%D0%A5_%D0%9E%D0%A1%D0%86%D0%91.pdf (15.12.18)

63. Фомін А. *Нове законодавство: зміни в регулюванні товариств з обмеженою відповідальністю та товариств з додатковою відповідальністю* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://barristers.org.ua/news/nove-zakonodavstvo-zminy-v-regulyuvanni-tovarystv-z-obmezhenoju-vidpovidalnistyuta-tovarystv-z-dodatkovoyu-vidpovidalnistyuu/> (11.12.18)

64. Цікало В. *Предмет договору про здійснення прав учасників господарського товариства* // Підприємництво, господарство і право. № 2. 2017. с. 69. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/2/14.pdf> (14.12.2018)

65. Якуніна А. *Конспект лекцій. Правознавство*. 2017. с. 48. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dstu.dp.ua/Portal/Data/7/16/7-16-kl31.pdf> (10.12.2018)

Судові рішення

66. *Постанова Пленуму Верховного суду України від 7 лютого 2018 року у справі № 711/5711/16-ц* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/72102687#> (15.12.2018)

67. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням товариства з обмеженою відповідальністю "Міжнародний фінансово-правовий консалтинг" про офіційне тлумачення частини третьої статті 99 Цивільного кодексу України № 1-рп/2010 від 12 січня 2010 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KS10001.html (15.12.2018)

68. *Рішення Харківського апеляційного адміністративного суду від 20 жовтня 2016 року у справі № 820/1415/16* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://opendatabot.ua/court/62223419-02c6a36d3b056a26df87dc124df1af2a>

69. *Рішення Харківського окружного адміністративного суду від 10 травня 2016 року у справі №820/1415/16* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/57622032> (10.12.2018)

Інше

70. Гончаренко В. (за ред.). *Юридичні терміни: тлумачний словник*. 2-ге вид. стереотипне. Либідь. 2004. с. 220

71. Державна служба статистики України. *Кількість юридичних осіб за організаційно-правовими формами господарювання*. Відповідь на запит від 19.11.2018. див. Додаток 1

72. Костюк А. *Корпоративні договори в Україні*. 16.10.2018. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<https://uba.ua/documents/events/2018/20181017/5%20%20%20%20pres%20%D0%BA%D0%BE%D1%80%D0%BF%D0%BE%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D1%96%20%D0%B4%D0%BE%D0%B3%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%80%D0%B8%20%D0%BE%D1%87%D1%96%D0%BA%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20vs%20%D1%80%D0%B5%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C.pdf>
(11.12.2018)

73. *Сучасний словник цивільно-правових термінів.* Юридичний радник. Страйд. 2005. с. 154

ДОДАТОК № 1

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА СТАТИСТИКИ УКРАЇНИ

(Держстат)

вул. Шота Руставелі, 3, м. Київ, 06101, телефон (044) 287-24-22, факс (044) 235-37-39,

E-mail: office@ukrstat.gov.ua Web: <http://www.ukrstat.gov.ua> Код ЄДРПОУ 37507880

23.11.2018

№15.2-20/1821Пі-18

На № вх. ЗП/Т-1855-18 від 19.11.2018

Теглівець Тетяна Романівна

tehlivets@ucu.edu.ua

Міністерство юстиції

На запит, який надійшов 19.11.2018, Держстат у межах повноважень повідомляє,

Згідно із Законом України “Про державну статистику” органи державної статистики здійснюють облік юридичних осіб та відокремлених підрозділів юридичних осіб у рамках ведення Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України (ЄДРПОУ).

Формування аналітичних таблиць щодо кількості юридичних осіб у ЄДРПОУ здійснюється в розрізах відповідно до державних класифікаторів, зокрема за ДК 002:2004 “Класифікація організаційно-правових форм господарювання” (КОПФГ), з якою можна ознайомитись на офіційному веб-

сайті Держстату (www.ukrstat.gov.ua) у розділі “Методологія та класифікатори”/”Класифікатори”.

У файлі “01_11_18.doc” надаємо кількість юридичних осіб, які станом на 01.11.2018 перебувають на обліку в ЄДРПОУ за організаційно-правовими формами господарювання.

Принагідно повідомляємо, що усі відносини, які виникають у сфері державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців, регулює Закон України “Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань” (далі — Закон) і нормативно-правові акти, прийняті відповідно до цього Закону.

Згідно із Законом відомості про юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців після їх державної реєстрації вносяться до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, держателем якого є Міністерство юстиції

Ураховуючи вищезазначене та відповідно до частини третьої статті 22 Закону України “Про доступ до публічної інформації”, для отримання інформації стосовно кількості зареєстрованих юридичних осіб в Україні запит направлено для розгляду за належністю до Міністерства юстиції.

Додатки: 1. Файл “01_11_18.doc”

2. Копія запиту на 1 арк. в 1 прим. на другу адресу.

**Кількість юридичних осіб за організаційно-правовими формами
господарування¹**

(на 1 листопада 2018 року)

	Усього
	1288309
Усього юридичних осіб	
у тому числі	
фермерське господарство	45554
приватне підприємство	199950
державне підприємство	3851
казенне підприємство	32
комунальне підприємство	12719
дочірнє підприємство	11869
іноземне підприємство	642
підприємство об'єднання громадян (релігійної організації, профспілки)	3268
підприємство споживчої кооперації	1203
акціонерні товариства	14393
з них	
публічне акціонерне товариство	1813
приватне акціонерне товариство	5280
товариство з обмеженою відповідальністю	623242
товариство з додатковою відповідальністю	1495
повне товариство	1328
командитне товариство	373
Кооперативи	27437
з них	
Виробничий	2223
Обслуговуючий	18995
Споживчий	753
сільськогосподарський виробничий	1004

сільськогосподарський обслуговуючий	1186
органи влади, організації (установи, заклади)	97071
з них	
державна організація (установа, заклад)	10262
комунальна організація (установа, заклад)	60918
приватна організація (установа, заклад)	1097
організація (установа, заклад) об'єднання громадян (релігійної організації, профспілки, споживчої кооперації тощо)	1524
Асоціація	2414
Корпорація	556
Консорціум	73
Концерн	188
спілка споживчих товариств	317
інші об'єднання юридичних осіб	752
товарна біржа	621
кредитна спілка	1069
споживче товариство	4429
недержавний пенсійний фонд	73
політична партія	15531
громадська організація	83822
спілка об'єднань громадян	1421
релігійна організація	25980
профспілка, об'єднання профспілок	27929
творча спілка (інша професійна організація)	314
благодійна організація	18335
об'єднання співвласників багатоквартирного будинку	29520
орган самоорганізації населення	1570
Довідково	
Відокремлені підрозділи юридичних осіб	53044
у тому числі	
філія (інший відокремлений підрозділ)	48210
Представництво	4834

¹ Дані наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя.